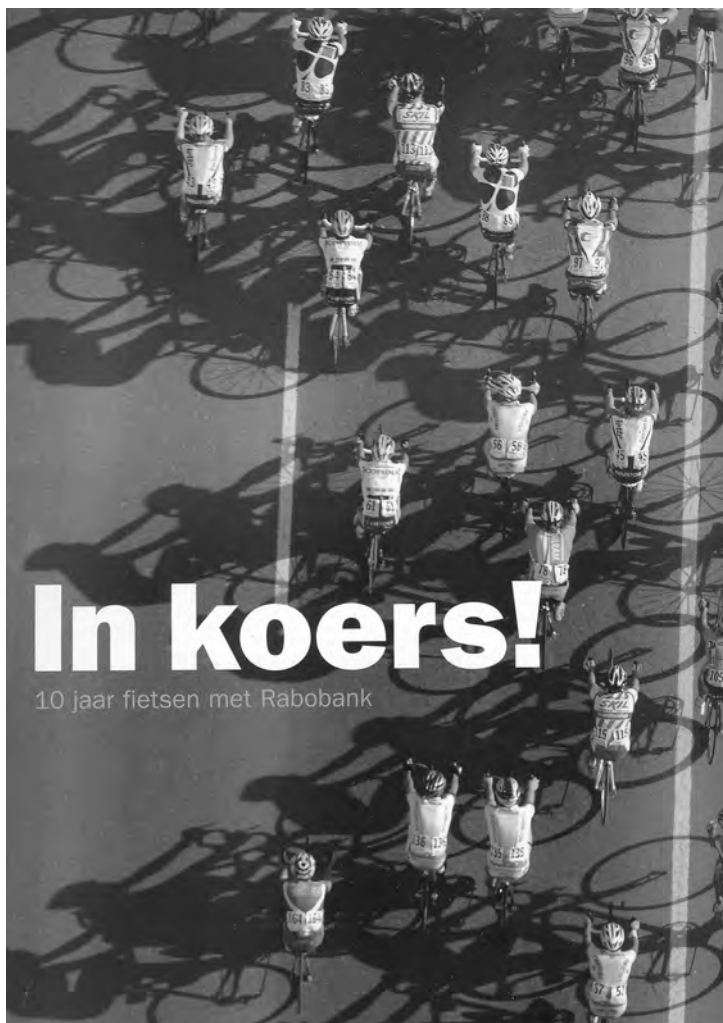
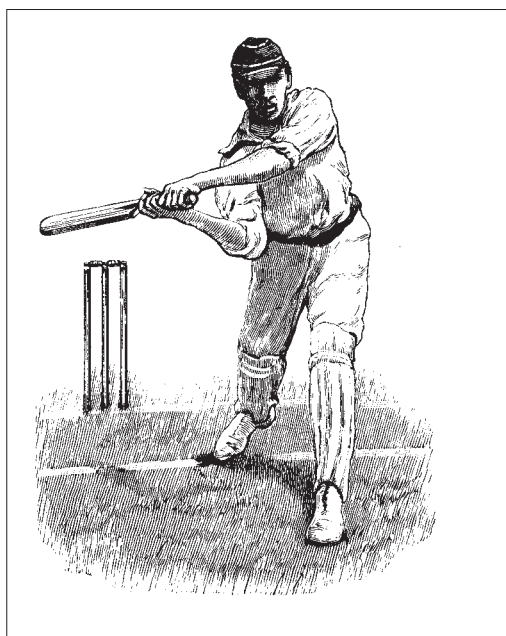

de Sportwereld

NUMMER 42

Herfst 2006

Atletiekgeschiedenis: 800 meter voor vrouwen

De Damiaatjes

Voetbal in Indonesië

Boekrecensies: Cees Buddingh', Duits voetbal en AZ

Inhoud 42

Redactioneel	2
Atletiekgeschiedenis kort door de bocht: de 800 meter voor vrouwen als struikelblok	3
De Damiaatjes	10
De Dekolonisatie van het Nederlands-Indische Voetbal	15
VIOS-stadion gesloopt	21
Nieuwsberichten en publicaties	23
Boekrecensies	26
Oproep Cricketgeschiedenis	28

Redactioneel

Daniël Rewijk

Zojuist Europees kampioen Bram Som gezien bij *De wereld draait door*. Hij probeerde mensen uit te leggen hoe hard 1.43.45 is op de 800 meter, dat is dus ruim 28 kilometer per uur gemiddeld. Nog steeds zegt dat veel mensen niets. Terwijl in Nederland de 800 meter de enige afstand is waarop we een traditie hebben en met enige regelmaat een wereldtopper voortbrengen, denk maar aan Ellen van Langen en Rob Druppers. Bij de dames begon dat al in de jaren '60 met Gerda Kraan en Ilja Keizer-Laman. Daarna werd het een tijd lastig, door het Oost-Europese dopingprogramma. Daarvoor was het ook lastig, want de 800 meter voor vrouwen was tot in de jaren '50 zeer omstreden. Hierover kunt u alles lezen in het artikel van Koos Steendijk-Kuypers.

Een debutant in dit blad is Joop Syatauw, hij schreef een bijdrage over het voetbal in Nederlands-Indië en de eerste jaren van de Indonesische republiek. Nico van Horn kon hier helaas op inhaken, met een bericht over de sloop van een historisch voetbalstadion in Jakarta, waarvan hij net geen ooggetuige is geweest. Tenslotte een nieuw stuk van Max Dohle over De Damiaatjes, de sportvereniging waar onder andere Pim Mulier en Jaap Eden zich in het zweet werkten. Overigens telde deze club ook een 800-meterspecialist: *Distance*, alias Chas Peters.

Ten slotte nog enkele boekbesprekingen, waarin opgenomen een prachtgedicht van Cees Buddingh'. Ook wordt *AZ is de naam* van Gerrit Valk besproken en dit boek wordt de lezer tegen een aantrekkelijke prijs aangeboden.

Heeft u opmerkingen, ideeën, artikelen voor De Sportwereld of heeft u in het verleden een nummer niet ontvangen, dan kunt u mailen naar: redactie@desportwereld.nl

Niets uit De Sportwereld mag worden gereproduceerd, op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur. Mail voor aanvragen naar redactie@desportwereld.nl De hoofdredactie heeft het recht om ingezonden brieven naar eigen inzicht in te korten of niet te plaatsen.

**SURF NAAR DE WEBSITE
VAN MAGAZINE
DE SPORTWERELD**

WWW.DESPORTWERELD.NL

Atletiekgeschiedenis kort door de bocht: de 800 meter voor vrouwen als struikelblok

J. Steendijk-Kuypers

In 1886 werd het terrein achter het Rijksmuseum, waar de Internationale Koloniale Tentoonstelling was gehouden, door de gemeente Amsterdam beschikbaar gesteld voor sportbeoefening. Twee tenniscourts, een cricketveld, een kaatsterrein en een veld voor gymnastiek en atletiek werden er aangelegd. Nog in hetzelfde jaar hield men er officiële atletiekwedstrijden, waarbij Pim Mulier tot de kansrijke deelnemers behoorde. De mededingers kwamen uit Amsterdamse en Rotterdamse atletenverenigingen en uit de voetbalvereniging *Sparta*. Hun atletiek betrof gewichtheffen en worstelen. De nieuwe beweging van lichte atletiek met lopen, springen en werpen vond in 1889 onderdak bij de voetballers: de *Nederlandsche Voetbal en Athletiek Bond*. Het was volgens J. Feith in zijn *Boek der Sporten* (1900) een tak met bloedarmoede, die snel op straat zou staan als de *Volksweerbaarheid* zich er niet mee zou bemoeien. Beide voorspellingen kwamen uit. In 1901 werd de Nederlandsche Athletiek Unie (NAU) een feit

en zij kreeg een krachtige impuls toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog dreigde. De artikelen in *Revue der Sporten* uit 1914 en 1915 spreken voor zich: 'Sport in het leger', 'Athletiektrainingen van Engelse soldaten', 'Reorganisatie van de lichamelijke opvoeding ten behoeve van het leger en in het belang van het volk', en 'Meer atletiek in het Nederlandsche leger'. Na het uitbreken van de oorlog volgde een zestal afleveringen over atletiektraining, met name voor de militairen die in de *Stelling van Amsterdam* waren gelegerd.

Initiator van deze trainingen was de militair W.P. Scharroo. In 1915 nam Scharroo het voorzitterschap van de NAU op zich met een vast voornemen ook burgers voor de atletieksport te winnen. Marsvaardigheid was voor hem een belangrijk aspect en tevens propagandamiddel. In 1916 werd het uitschrijven van wandelmarsen door atletiek- en ook gymnastiekverenigingen een rage. De *Haagsche Athletiekvereniging* (HAV) schreef eind 1915 een snel-

wandeltocht over 10 km uit waar tussen de meer dan honderd deelnemers enkele dames werden gesignaleerd. Ook bij haar afstandswandeltocht liep tussen de zeshonderd wandelaars een aantal in witte sportkledij (lange rok en hoofddekse)l) getooide vrouwen mee. Maar de NAU deed meer; ze propageerde bij voetbal-, korfbal- gymnastiek- en ook bij kaatsverenigingen atletische oefeningen, als vermaak en tot verbetering van de conditie van de leden. Vervolgens nam ze de atletische vaardigheidsproeven bij de betreffende verenigingen af en gaf ze jaarlijks leiding aan de Nederlandse atletische kampioenschappen van de genoemde sportdisciplines. Zo kwamen vrouwen via hun gymnastiekvereniging of korfbalclub in aanraking met atletiek. Het feit dat de korfbalbond een winterstop overwoog, gaf de NAU hoop op nieuwe leden en ook de nieuwe arbeidswet (1917) met de vrije zaterdagmiddag bood perspectieven.

Binnen de Unie was echter geen enkel positief beleid ten aanzien van de vrouwelijke leden. Hun activiteiten stonden niet op de evenementenkalender en aanvankelijk werden hun resultaten niet in de jaarverslagen vermeld; het *Handboek voor het beoefenen van atletiek* van de militair/gymnastiekdocent C.J.J. Könings (1916) was voor mannen geschreven. Het waren vermoedelijk de 'alarmerende' geluiden uit het buitenland die omstreeks 1920 het NAU-bestuur wakker schudden. Zowel Duitsland als Frankrijk kenden toen al geruime tijd nationale kampioenschappen damesatletiek. In Duitsland hadden de eerste vrouwelijke artsen Alice Profé (jeugd- en sportarts), H.B. Adams-Lehmann (vrouwenarts) en Hede Bergmann (begeleidster van de olympische damesploeg, 1928) én met wetenschappelijk onderzoek én in de praktijk ontegenzeggelijk aangetoond dat de term *zwakke geslacht* een mythe was die door sociale omstandigheden was ontstaan en werd gevoed. Zij propageerden voor vrouwen de wedstrijd sport en in het bijzonder de atletiekbeoefening.

Als gevolg van de Eerste Wereldoorlog was het Duitsland tot 1928 niet toegestaan internationaal op wedstrijden uit te komen. Mede hierdoor maakten Franse vrouwen onder de fanatieke atlete Alice Milliat naam toen in 1921 de burgemeester van Monte Carlo internationale vrouwensportwedstrijden organiseerde. Het succes leidde tot de oprichting van de Fédération

Sportive Féminine International (FSFI), met Milliat als voorzitter. Datzelfde jaar stelde de NAU een *Commissie ter bevordering van de Damesatletiek* in. De NAU koos niet voor een wedstrijdverbod, zoals dit in de jaren negentig indirect bij het schaatsen en wielrijden (ANWB) en in 1936 bij voetbal (KNVB) gebeurde, maar zette in op de *deskundige* medische inzichten en adviezen van artsen. Aan de leden van de Medische Commissie van de NAU, prof. I. Snapper, Dr R.J.T. Meurer en Dr J.H.O. Reys legde men de vragen voor of de 80 meter wedloop voor vrouwen geschikt was, wat voor hen de maximale duurloop kon zijn en wat de gevaren waren van de diverse sprongen en het werpen van gewichten. Het advies was: ontwerp een reglement voor vrouwenatletiek, aangepast aan de zwakkere gesteldheid van de vrouw en haar toekomstige functie als moeder.

In 1921 werd voor het eerst het nationale kampioenschap 80 meter gelopen en werden kort nadien 80 meter estafette en hoogspringen toegevoegd. Inmiddels had de FSFI in 1922 in Parijs haar eerste Wereldvrouwenspelen gehouden. De Coubertin, die deelname van vrouwen aan de Olympische Spelen hevig bestreed, had hen verboden de term *olympisch* daaraan te verbinden. Hij kon niet voorkomen dat deze spelen voortaan ook elke vier jaar zouden plaatsvinden: in Göteborg (1926), in Praag (1930) en in Londen (1934), waar elf atletiekonderdelen werden afgewerkt. Het was in feite dus niet zo vreemd dat de vooruitstrevende Haagsche Atletiekvereniging voor 21 mei 1922 de eerste Nederlandse damesveldwedstrijd over 1500 meter aankondigde, waarvoor 31 dames inschreven. De veertien prijzen -luxe gebruiksartikelen- waren beschikbaar gesteld door het NOC, de NAU en HAV. Vermeldenswaard is dat het corps van officials uit zeventien heren bestond met assistentie van drie dames voor de kleedgelegenheid, mogelijk om behulpzaam te zijn bij het verwijderen en weer aanrijgen van corsetten.

De FSFI vond in de internationale federatie voor atletiekamateurs (IAAF) een bondgenoot bij haar streven om, in weerwil van De Coubertin, vrouwenatletiek op de Olympische spelen te krijgen. Zijn reactie op dergelijke pogingen is bekend: *against the law of nature* (1924) en *against my will* (1928). Na zijn aftreden als voorzitter van het IOC (1924) werd op de Spelen van Amsterdam voor een vijftal onderdelen vrouwenatle-

tiek als een experiment toegelaten Dit gebeurde mede onder dreiging van de FSFI anders eventueel volwaardige spelen voor vrouwen te gaan organiseren. De Engelse dames, die niet vijf maar alle elf FSFI-onderdelen eisten, trokken zich na dit compromis terug. Algemeen werd verwoord dat het besluit van het IOC genomen was op medisch advies en ter bescherming van het zwakke geslacht. Men had zich ingedekt door beperkingen aan te brengen en limieten te stellen: 'zo waken medici over u en behoeden u voor gevaar'.

Lien Gisolf won met haar hoogtesprong voor Nederland de zilveren medaille en de 800 meter werd gewonnen door de Duitse Lina Radke (2.16.8). De Nederlandse loopsters W.M.C. Duchateau, A.J. Mallon en A.M. van Noort vielen na hun serie af. Maar met het uitvallen tijdens de race en het neervallen van loopsters aan de finish was het voor tegenstanders van vrouwenwedstrijden overduidelijk dat een dergelijke afstand voor vrouwen te belastend was. Bovendien waren er bij de 100 meter opmerkelijk veel valse starts, wat betekende dat ook hun nervositeit een contra-indicatie inhield voor het beoefenen van wedstrijd sport. Het IOC beschouwde de proef als mislukt, en daarmee haalde De Coubertin zijn vermeende gelijk. Op het IOC congres in Lausanne (1929) nam men een voorlopig besluit om vrouwenatletiek van het olympisch programma te schrappen. De reacties op dit *Amsterdammer Vorfall* waren uiteenlopend maar vrijwel alle gebaseerd op het vooringenomen gegeven dat wedstrijd sport voor vrouwen ongepast, onesthetisch én ongezond was. Een Duitse sportbestuurder reageerde *sympathiek* ten aanzien van Radke met de mededeling dat zij toch wel een vrouw was die haar huishouden zelf voortreffelijk beheerde. De NAU betuigde tevreden dank aan haar medische commissie: 'alle damesatleten zijn dankzij Dr Reys' goede zorgen, geregeld onder medisch toezicht geweest, wat voor de leiders een bijzondere geruststelling was'. De echo van de publieke opinie was er een van lange adem. In *Doel, Weg en Middelen* lezen we: 'De herinnering aan de 800 meter loop voor vrouwen is er een van walgelijke overdrijving.'¹¹ K.H. van Schagen en H. Th. Rooswinkel, *Doel, weg en middelen van de lichamelijke opvoeding* (Nijgh en van Ditmar; Rotterdam 1947) p. 273

Opinie

Dat de vrouw zwak was, wisten medici *wetenschappelijk* te bewijzen, het werd door Jan en Alleman verkondigd en helaas door veel vrouwen als hun natuurlijk lot geaccepteerd. Maar nu de opkomende sportbeweging haar grenzen steeds verder wist te verleggen, gingen enkelen – met name eerder genoemde vrouwelijke Duitse artsen – zich afvragen: is dit wel juist, hoe zwak is zij dan wel en hoe schadelijk is wedstrijd sport voor haar?

Tijdens de voorbereiding van de Amsterdamse Spelen werd door het NOC en IOC aan de fysioloog-arts Prof. F.J.J. Buytendijk -auteur van het bekende boek *De vrouw* (!)- toestemming gegeven om tijdens de Spelen onder de atleten een medisch onderzoek in te stellen naar hun trainingsconditie en naar eventuele schadelijke effecten van wedstrijd sport. Hij kreeg een laboratoriumruimte tot zijn beschikking waar ook buitenlandse artsen werden toegelaten. Er vond onderzoek plaats op het gebied van anthropometrie, krachtmeting, conditie van gewrichten, en algemeen klinisch onderzoek naar hart- en bloedcirculatie en de stofwisselingsfunctie; de opzet was modern te noemen met Rö- en ECG-apparatuur, gesubsidieerd door Agfa en Siemens. De resultaten werden op het olympisch-medisch congres na afloop van de Spelen gepresenteerd en besproken. Daar werd ten aanzien van vrouwelijke atleten geen enkel onderzoek gememoreerd. Het primaire experiment, de deelname, was immers als mislukt beschouwd?

Uiteraard protesteerden de IAAF en de FSFI hevig tegen de uitsluiting van vrouwen bij de toekomstige Spelen in Los Angeles. Gesteund door de *American Athletic Union* die een boycot van haar (manlijke) leden aankondigde, kwamen vrouwen in 1932 weer aan de start, zonder de 800 meter en met toevoeging van speerwerpen.

Binnen de NAU deed het NOC-besluit weinig stof opwaaien; met 80 tegen 37 stemmen was voor vrouwen de olympische 800 meter van de baan. Niettemin bleven vrouwen binnen hun vereniging wel op de 800 meter trainen. In Nederland werden van 1929 tot 1936 nationale kampioenschappen op deze afstand gelopen. Onder de foto van de 800-finale, afgebeeld in het jaarverslag van 1933 lezen we als commentaar: 'De atleetjes zien er gelukkig nog frisch uit na deze 800

meter'. Ook in algemene teksten sprak men graag op een dergelijke denigrerende toon: onze meisjes, de vlechtdraagstertjes, het zwakke kunnen. Dit verbaast niet als men de commentaren leest van medici, sportbestuurders en (ex-) atleten in een enquête die deelname van vrouwen aan (atletiek)wedstrijden ter discussie stelde. De enquête werd amper een maand voor het begin van de Spelen gehouden en door *Revue der Sporten* in afleveringen gepubliceerd (p. 1205 e.v.). In de uitgebreide voorbeschouwing die *Revue der Sporten* kort voor de Spelen over de kansen van de mannen gaf, werd men voor informatie over vrouwen naar de enquête verwezen. Vrijwel unaniem was men van mening dat als wedstrijd sport voor vrouwen al gewenst was, dan alleen onder beperkende voorwaarden en onder medische begeleiding van een sportarts. We vermelden enkele veelzeggende commentaren.

- Jan Blankers, atleet: zolang vrouwen nog niet het peil der prestaties van de mannen hebben bereikt, moeten ze buiten de wedstrijd atletiek blijven (Bij de N.K. van 1935 won zijn pupil – latere echtgenote – Fanny Koen de 800 meter in een tijd van 2.29,).
- M. van de Berge, atlete: een vrouw behoort in de keuken, maar heeft ze tijd over, dan gun ik haar atletiektraining; koket gedrag tijdens training in aanwezigheid van mannen, geeft geen pas.
- Kea Bouman, tenniskampioene: daar waar esthetica door kracht en inspanning verloren gaat, is wedstrijd sport verwerpelijk.
- Lien Gisolf, toekomstig winnares van zilver bij het hoogspringen: atletiekbeoefening voor werkende meisjes is een aangename ontspanning.
- H.A. Broos, oud-atleet: geen vrouwenatletiek. Het is haar taak goede atleten voort te brengen.
- NRC-journalist H.A. Meerum Terwogt: De vrouw en atletiek? Ik moet er niet aan denken. De schoonheid van de vrouw is haar kostbaarst bezit; die heeft ze nodig om het leven van ons mannen op te fleuren.
- D.J. de Vries, voorzitter KNAU: zei onlangs bekeerd te zijn als gevolg van het nieuwe kostuum van de dames; nu is er niets meer wat aanstoot geeft; verder vertrouwt hij op de medische begeleiding.
- W.P. Scharroo, ex-voorzitter: atletische oefeningen voor meisjes onder deskundige begeleiding zijn nuttig, mits ze maar niet aan wedstrijd sport deelnemen.
- E.H. Huizinga, KNAU-bestuurder: ik juich het uitkomen van vrouwen bij wedstrijden van harte toe. (Hij was het die de IAAF positief adviseerde bij haar missie om vrouwenatletiek op de Amsterdamse spelen te krijgen).
- C.A.W. Hardeman, eveneens KNAU-bestuurder: wedstrijd sport is van het grootste belang voor vrouwen (later werd de nationale ploeg *Hardeman's Harem* genoemd).
- W.A. Deenen, bestuurslid: de vrouw heeft er recht op, recht op een gezond lichaam, dat haar in staat stelt hare plichten te vervullen.
- W.J. Meyer, lid van de Technische Commissie: hun lichaamsbouw en constitutie is ongeschikt; damesatletiek zal nooit een serieus onderdeel van de organisatie worden.
- G.A. Burger: atletiek(wedstrijden) toestaan mits er een nauwlettende controle is van een sportarts en niet op grond van een briefje van de huisarts. Deze gespecialiseerde artsen hadden in Duitsland de 800 meter voor vrouwen afgewezen.
- Ben Verwaal had de zware taak binnen de KNAU vanaf september 1927 de meisjes-atleten te selecteren en te trainen. Daarbij kreeg hij van de totaal 30.000 gulden die voor trainingen van Olympische atleten beschikbaar werden gesteld slechts 1000 gulden toebedeeld. Zijn reactie op de enquête was: voor mij telt het resultaat.
- C.A.W. Hirsch, secretaris van het NOC: men mag vrouwen niet de gelegenheid ontnemen om aan atletiek de doen, als lichamelijke opvoeding kan het van nut zijn, maar wedstrijd sport is onesthetisch en of het gezond is, moet zich nog bewijzen.

De diverse bestuurders, o.a. van de KNAU waren in hun opstelling verre van eensluidend.

De aardigste foto, die onze V.F.B.-fotograaf van de Athletiek-kampioenschappen meebracht, was de finish van de 800 Meter dames, gewonnen door mevr. Muller, gevolgd door de dames Vet (153) en Andersen (152.) De Athletjes zien er gelukkig nog frisch uit na deze 800 Meter.

(Foto V.F.B.)

(Cliché Resus der Sporten)

Het vermelden van deze standpunten is van belang om begrip te hebben voor de opinie die nog heerste toen de 800 meter in de jaren vijftig weer op de agenda kwam. Hoe na de Spelen van Amsterdam de kaarten bij de KNAU er precies bijlagen, is moeilijk na te gaan. Men had voor kennis aangenomen dat de 800 meter van de Olympische agenda was geschrapt en dat de IAAF daarmee akkoord ging. De FSFI handhaafde daarentegen haar volledige atletiekprogramma voor vrouwen op haar Wereldvrouwenspelen.

Hoe verging het de 800 meter na 1928?

Het eerste Nederlandse record op de 800 meter werd in 1927 gelopen en stond op naam van A. van Noort. Ondanks de uitsluiting door het IOC werd na 1928 bij diverse damesafdelingen binnen de KNAU op deze afstand getraind en registreerde de Unie op deze afstand nationale kampioenschappen. Maar toch vertaalde het Olympisch zilver van Gisolf zich niet in meer aandacht van de KNAU voor haar damesatleten. Na de Spelen raakte de Unie in een diep dal en door geldgebrek werden internationale contacten afgehouden. Oud-atleten en andere begunstigers verenigden zich in *De Snelvoeters*, een organisatie die uitzending van atleten financieel mogelijk maakte. In navolging van deze sponsortactiek werd door de dames de *Eerste Nederlandsche Damestourclub* (ENDAT) opgericht, met eenzelfde doel. In 1932 oefende deze organisatie druk

uit om twee afzonderlijke afdelingen voor mannen en vrouwen op te richten met een eigen bestuursverantwoordelijkheid, ressorterend onder het hoofdbestuur; dit voorstel werd afgewezen. Wel beijverde de ENDAT zich met succes voor uitzending naar de Spelen van Los Angeles; zowel Gisolf als de estafetteploeg werden vierde. Thuis behaalde Koeman het Nederlands kampioenschap (2.33,8). De tijd van Muller, die in 1933 de titel won, gaf aan dat er geen progressie bij de dames aanwezig was (2.46).

In 1934 werd de Commissie voor de Damesathletiek (CDA) geheel vernieuwd met als taak zelfstandig de technische zaken voor de vrouwenathletiek te behartigen. Een van haar maatregelen was een aparte organisatie van de nationale vrouwenkampioenschappen. Voorheen werden deze nummers ongecoördineerd in de pauzes van de heren als bijzaak afgevoerd. Nu hielden de vrouwen in Hilversum voor het eerst hun eigen kampioenschappen, inclusief de 800 meter. Het verslag hiervan in *De Athletiekwereld* was funest. De dames konden het weinige publiek met lief en aardig lopen niet boeien; het zou verstandig zijn hen maar weer tussen de heren in te schuiven. Wel werd respect geuit voor de kleine Brinksma, die op taai wijze de 800 meter volbracht achter de kampioene Koeman (2.40). Meer succes en een primeur beleefde de CDA met het organiseren van de eerste bekerwedstrijd binnen de vrouwenathletiek. Het ging in Leiden om de

Om niet gelijk alle trossen los te gooien, stelde de KNAU in 1953 proeflopen in. De damescommissie regelde op 4 plaatsen in het land jaarlijks wedstrijden waar loopsters aan een limiet moesten voldoen (2.40) om op nationale kampioenschappen en internationale wedstrijden te mogen uitkomen; van de vele gegadigden liep een klein percentage onder de limiet. De maatregel diende er ook voor om te voorkomen dat onesthetisch loopgedrag of eventuele ongelukken van ongeïnde loopsters de tegenstanders van vrouwensport in de kaart zou spelen. In een redactioneel artikel van *De Athletiekwereld* (1957) sprak men verbazing uit over de houding van veel officials die zich nog spiegelden aan de visie van 1928, maar ook was er verbazing over de damesatleten die dit alles stilzwijgend en als vanzelfsprekend accepteerden.²² Zie over 'betutteling' het interview met Mieke Sterk in *Trouw* van 17 december 1970.

Met de krachtige training van zwemsters tot voorbeeld werd de atletes een slappe instelling ten opzichte van hun sportbeoefening verweten. Om de Europese klasse (2.12) te benaderen werden in 1959 de trainingen professioneler aangepakt. Ten behoeve van trainers die nog weinig ervaring hadden met vrouwenatletiek publiceerde *De Athletiekwereld* trainingsschema's, evenwel met de waarschuwing om niet zelf zonder begeleiding aan de slag te gaan. Belangrijk was een bewust streven naar prestatieverbetering, want de top komt niet vanzelf omhoog. Dit advies kwam over bij Gerda Kraan, die het NK in 2.15.0 won. Internationale ontmoetingen met Duitsland, België en Zweden zorgden voor wedstrijdervaring.

Het medische addertje bleef echter hardnekkig de kop boven het gras steken. In 1960, in het jaar dat de 800 meter in Rome weer olympisch zou worden met als winnares de Russische Ludmila Shevtsova (2.04.3), verschenen in *De Athletiekwereld* onder de titel 'Hoe het beste te trainen' verontrustende meningen, afkomstig uit medische kringen. Volgens deze was bij vrouwen de ratio hartgewicht/lichaamsgewicht ongunstig, hadden fysiologische processen als bloedsomloop, ademhaling, stofwisseling, herstellend vermogen en trainbaarheid bij vrouwen lagere functionele waarden, en was bij hen de maximale zuurstofopname geringer. De trainer van vrouwelijke atleten was gewaarschuwd! Zijn beroepsvereniging vergaderde dat jaar onder het gehoor van

de gynaecoloog Rottinghuis die sprak over de verschillen in prestatie voor, tijdens en na de menstruatie en naar mevr. Dr Wegener die masculine trekken bij (Oost-Europese) sportvrouwen aan de orde stelde. Legde in 1928 de enquête een mijneveld aan twijfels op de baan, met de rentree van de 800 meter, was er nog weinig veranderd. Maar de vrouwen zelf.....? Zij liepen voort: van de olympische 800 meter in 1960 naar de olympische marathon in 1984!

1 K.H. van Schagen en H. Th. Rooswinkel, *Doel, weg en middelen van de lichamelijke opvoeding* (Nijgh en van Ditmar; Rotterdam 1947) p. 273

2 Zie over 'betutteling' het interview met Mieke Sterk in *Trouw* van 17 december 1970.

3 De eerste Nederlandse olympische medaille op de 800 meter behaalde Maria Gommers in 1968 (brons in 2.02.6) en in 1992 liep Ellen van Langen naar het goud (1.55.54).

De Damiaatjes

Max Dohle

Soms vind je op onverwachte plekken bijzondere dingen, zoals deze negentiende eeuwse foto gevonden in een stapel oud papier in een 'bollenschuur' in Sassenheim. De foto had er minstens dertig jaar gelegen en was vervuild. Na een vluchtige schoonmaak, zag ik twaalf sportmannen gefotografeerd in een studio. De foto meet ongeveer 20 bij 30 centimeter. Ik zag een zorgvuldig opgebouwde, symmetrische compositie, met wat vervreemdende effecten: schaatsers in het bos, medailles op flodderende shirtjes. De foto heeft iets van een klassenfoto, zoals ze in de jaren 70 van de vorige eeuw gemaakt werden: bestudeerd ongedwongen.

Ik herkende de man met de schaatsen onmiddellijk als Jaap Eden, hoewel hij hier nog erg jong is. Hij zit rechts op de foto, jong en overmoedig met die eeuwige pikmuts op zijn hoofd. Ik besepte dat de foto bijzonder was, maar vond hem vooralsnog niet interes-

sant genoeg voor mijn interessegebied 'schaatsen' en besloot eerst maar eens op onderzoek uit te gaan.

Bladerend in biografieën over Jaap Eden vond ik de foto terug in het boek *Jaap Eden* van Maarten Moll¹. Het bleek te gaan om de Haarlemsche Athletische Club 'De Damiaatjes'.

Moll noemt in het onderschrift enkele namen van sporters op de foto. De ongekroonde koning in het midden bleek niemand minder dan Pim Mulier! De man die in mijn beleving vooral aan de basis staat van de georganiseerde Elfstedentocht. Over Mulier is al veel geschreven en rond zijn persoon vond - zoals dat gaat - ook wel enige mythevorming plaats².

Daar heeft hij zelf ook zeker aan bijgedragen. Toch was hij ontegenzeggelijk de aanjager van veel evenementen, bonden en sportverenigingen. En hij was natuurlijk een autoriteit met een groot en voor de sport belangrijk netwerk. Mulier draagt op de foto een sjerp met daarop

Nederlandsch Kampioen (hij was het op de kwartmijl hardlopen). En hoewel hij op deze manier alle aandacht naar zich toetrekt, de oprichter van de Damiaatjes was hij *niet*³.

Nieuwsgierig geworden, besloot ik verder onderzoek te doen naar deze *atletische vereniging*. Het archief van Kennemerland leverde geen enkel zoekresultaat op. In het oudste sportblad van ons land *Nederlandsche Sport* bleek wel op diverse plaatsen in jaargang 1891 informatie te staan over de Damiaatjes. *Nederlandsche Sport* was het officiële orgaan van een dertigtal sportverenigingen, waaronder roeiclubs, ijsclubs en zwemclubs. In 1891 was het blad ook de spreekbuis van de Damiaatjes. Het tijdschrift vermeldt verheugd dat de 'Athletieke Vereeniging de Damiaatjes is opgericht op 2 mei 1891 op initiatief van Pieter Calkoen ('de man die het plan op touw zette.'). Veertig actieve, jonge sporters hadden zich al aangemeld voorafgaand aan de oprichting.⁴

Calkoen zit op de foto voor de kijker links van Pim Mulier. Hij kijkt wat dromerig de wereld in. Calkoen was Nederlands kampioen op de 100, 400 en de 800 meter in 1891 en op de 200 meter in 1892. Zijn record op de 100 meter - 11 ? seconden - hield enkele jaren stand als Nederlands record. Hij liep overigens regelmatig onder het pseudoniem *Ajam Blanda* (Hollandse kip) ongetwijfeld zinspelend op zijn echte naam. Voorzitter werd de sportautoriteit Pim Mulier, J. Verbeek secretaris en Pieter Calkoen penningmeester. Later dat jaar werden zij opgevolgd door respectievelijk Chas Peters en Van der Griendt.

De Damiaatjes legden zich toe op 'hardlopen, schermen, gewichten werken, voetbal et cetera'.⁵ Er staat verder een wegwedstrijd voor wielrenners gepland die uitgesteld wordt, omdat niemand in training is. Het plan is samen te oefenen en maandelijks onderlinge atletiekwedstrijden om punten te houden. Aan het eind van het jaar krijgt de man met de meeste punten een verguld zilveren medaille. Bij de oprichting stelt de Damiaatjes ook een medaille beschikbaar voor de Nederlander die op Nederlandse bodem de langste schaatsafstand binnen twaalf uur zou rijden.

Brand in De Phoenix

De Damiaatjes koos als trainingsfaciliteit sociëteit de Phoenix en het bijbehorende speelterrein (nu locatie Phoenixstraat). Deze sociëteit is in 1888 gevestigd in voormalige weverij. Een sociëteit is de plek waar heren van stand samenkomen en in dit geval ook sport bedrijven. Maar voor de 'werkende leden' als Jaap Eden was ruimhartig plaats. Mogelijk betaalden zij niet voor het lidmaatschap aangezien *Nederlandsche Sport* spreekt van 'werkende, niet contribuerende leden'.

De Damiaatjes heeft op het terrein van Phoenix een hardloopbaan ingericht⁶. Ik heb niet kunnen vaststellen wat voor soort baan het was. We weten wel dat Mulier de voorkeur gaf aan een cinderbaan met vier bochten⁷. De baan in Haarlem was elke avond beschikbaar voor de oefeningen. De eerste atletiekwedstrijd van de Damiaatjes is al op 18 juli van dat jaar (1891). Pieter Calkoen domineert het hardlopen, zijn broer wint het verspringen. De tweede wedstrijd op de Phoenix is op 8 augustus. Het zijn hardloopwedstrijden met 'voorgift', handicapraces dus, waarbij sommige lopers, afhankelijk van hun prestaties, een voorsprong bij de start krijgen⁸. Op 29 en 30 augustus zijn er opnieuw wedstrijden bij de Damiaatjes. Calkoen, Mulier en de voetballer Menten zijn de snelste atleten van dat weekend. Er wordt gelopen op Europese en Britse afstanden: 100 meter, kwart mijl, halve mijl et cetera. Op 13 september zijn er opnieuw hardloopwedstrijden met voorgift. Menten en Mulier zijn de te kloppen jongens op de sprint. Menten krijgt een voorgift van twee meter, Mulier vertrekt vanaf de meet⁹. Pieter Calkoen wint dit seizoen de eerste Damiaatjes-medaille nipt voor de voetballer Menten, die evenveel punten vergaart, maar minder wedstrijden gelopen heeft.¹⁰

Maar niet lang na die wedstrijd slaat de pech onverbidde-lijk toe: Sociëteit de Phoenix wordt in oktober van dat jaar door brand verwoest¹¹. *Nederlandsche Sport* 1892 en is ondanks zijn naam niet meer uit de as herren. De Damiaatjes is de trainingsfaciliteit al na vijf maanden kwijt en alternatieven zijn niet voorhanden. Deze *terrein-quaestie* moet een klap geweest zijn voor de club, die toen overigens wel goed bij kas zat: met 30 gulden kwam de Damiaatjes met gemak door de winter! De contributie wordt na de brand bij gebrek aan een sportterrein gehalveerd. De leden wanhopen overi-

gens nog niet, want spoedig zou een wielrijdersbaan in Haarlem worden ingericht. De Damiaatjes zou dan aan de binnenkant van deze baan hun hardloopbaan kunnen aanleggen. We lezen het in de notulen van de vergadering na de grote brand, gepubliceerd in *Nederlandsche Sport*, oktober 1891. Uit de notulen maken we op dat het een zeer democratische vereniging is. Er zijn wanneer nodig hoofdelijke stemmingen. Op 26 november vraagt de Damiaatjes toestemming aan de IJclub Haarlem om een terrein af te bakenen om bandy te kunnen spelen op de ijsbaan aan de Kleverlaan. De IJclub wijst het verzoek af.¹²

Trainingsgroep

Voor de biografen van Mulier en Eden zijn de Damiaatjes een trainingsgroep geschaard rond Pim Mulier¹³. Maar Mulier was de man niet naar een trainingsclubje en bovendien was het al met al een redelijk grote vereniging met van meet af aan een eigen onderkomen. De Damiaatjes was meer dan een trainingsgroep. Aangesloten bij *Nederlandsche Sport*, met een bestuur en een officiële oprichtingsvergadering, wijst alles op een echte vereniging. Statuten heb ik niet echter gevonden en de vereniging heeft zich ook niet officieel aangemeld bij het Ministerie van Justitie (wat wel gebruikelijk, maar niet verplicht was). We weten dus niets van de doelstellingen. Maar het samen optrekken in de sport was aan het eind van de 19e eeuw niet ongebruikelijk. Er waren veel van dit soort club zoals De Amsterdamsche Sportclub en na de Damiaatjes volgden meer *Atletische verenigingen* zoals Hollandia in Den Haag, de Amsterdamsche Athletische Club en in Rotterdam Pro Patria, waar atletiek, wielrennen, voetballen en biljarten werd beoefend. Pro Patria en AAC bestaan nog als atletiekvereniging.

De Damiaatjes bestond als de andere clubs uit sporters van verschillende disciplines die onder hetzelfde bestuur gesteld waren. Vanuit een modern perspectief zou je zeggen: dat is vragen om moeilijkheden. Het maakte dit soort verenigingen immers tot tikkende tijdbommen, omdat er zoveel verschillende belangen zijn die steeds verder uiteen gaan lopen. Dat is bij deze omni-verenigingen ook gebleken. Door belangenverstremming zijn ze allemaal uit elkaar gevallen in aparte verenigingen. Maar de Damiaatjes stierf een andere dood.

De vraag waarom je diverse disciplines onder één bestuur plaatst, bleek niet gemakkelijk te beantwoorden. De documenten - zoals brieven, statuten, notulen en dergelijke - van de genoemde verenigingen in het Nationaal Archief maken er geen woorden aan vuil. Slechts één zin in Muliers *Athletiek en Voetbal* geeft een antwoord. Mulier beschrijft enkele atletiekwedstrijden in Engeland en schrijft:

*Deze atletische wedstrijden werden afgewisseld door een paar nummers wielrijden, doch nu ontstond er heel wat geharrewar tussen de hoge omes der wielrijerij en die der tippelaars, zodat het een geruime tijd duurde en aler aangenomen werd, dat men in dergelijke gevallen gezamenlijk zou besturen, een conclusie waartoe wij in Nederland reeds dadelijk gekomen zijn?...*¹⁴

Mulier had beter de conclusie kunnen trekken dat samenwerking op bestuurlijk niveau nog onmogelijker zou zijn, maar hij was kennelijk een echte romanticus die geloofde in eenheid en samenwerking.

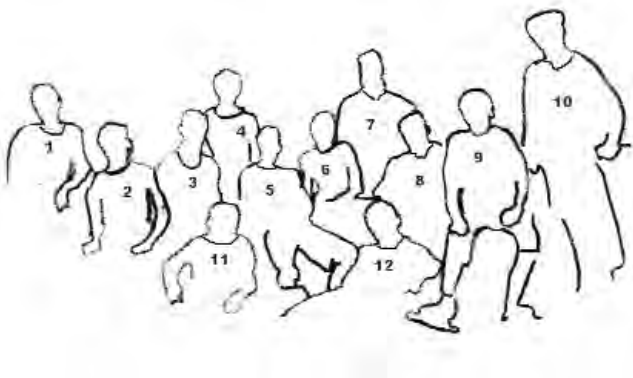
Rest de vraag waarom Jaap Eden ging voetballen? En verspringen? Wielrennen lag voor een schaatser toch veel meer voor de hand (Jaap Eden stapte pas in 1893 op de fiets).¹⁵

Het antwoord op mijn vraag ligt voor de hand: atletiek werd beschouwd als een goede voorbereiding op andere sporten, zoals schaatsen. 'Vooroefening', zo omschrijft Mulier het: in zijn boek *Wintersport* noemt hij snelwandelen en het dagelijks rennen van de 1500 meter een goede voorbereiding voor schaatser (naast 80 kniebuigingen voor het ontbijt). Voor andere sporters als Pander, Mulier en Menten zullen ook andere beweegredenen hebben meegespeeld. Van hen weten we dat zij vele sporten tegelijk beoefenden: zeilen, bandy, atletiek, schaatsen, voetballen, vossenjacht en wat al niet meer. Zij moeten zich als een vis in het water gevoeld hebben bij de Damiaatjes.

Wie zijn de werkende leden?

1: Henk van der Griendt (wielrennen). 2: R. Anema.(hardlopen) 3.Pieter Calkoen (hardlopen). 4. *Distance*. 5. Pim Mulier 6: Vorstman (wielrennen). 7: Jaap Houtman (wielrennen, schaatsen). 8: Witteveen (wielrennen). 9 Jaap Eden (schaatsen). 10. Klaas Pander (schaatsen). 11. Schut (voetbal). 12. Menten (voetbal).

Hoe meer ik in de literatuur dook, hoe vaker ik de foto van de Damiaatjes tegenkwam. Er is echter geen auteur die de opkomst en ondergang van deze club beschrijft. Dat zij de foto in hun boeken plaatsen is begrijpelijk.

Het is een prachtige foto volgens de klassieke compositiewetten gemaakt.

De foto verschijnt voor het eerst in februari 1892 in druk: in *Nederlandsche Sport* wordt de Damiaatjes met deze foto gepresenteerd aan sportminnend Nederland. In het onderschrift vinden we alle namen van de mannen. Het gaat, zoals het tijdschrift zegt, om de ‘werkende leden’, de mannen dus die zich manifesteerden in de sport: de wedstrijdssporters. Dat zij de werkende leden zijn, is uiteraard te zien aan de vele, op de borst gespelde medailles. Jaap Eden draagt zijn eerste medailles die hij in de winter van 1890/91 won op *boerenhardrijderijen*. Schaatser en wielrenner Jaap Houtman, heeft als de foto gemaakt wordt, zijn sporen al ruim verdiend, wat u kunt zien aan een borst vol medailles. De ambitieuze Jaap Eden wilde in zijn eerste jaar natuurlijk al direct officieel tegen Houtman rijden, maar die wees zijn verzoek hooghartig af met de woorden: ‘Ik rijd niet tegen jongens.’¹⁶ Maar Houtman was de facto toen al twee maten te klein voor Eden.

Distance liep uiteraard op de lange baan. *Distance* is een van de weinig pseudo’s¹⁷ wiens werkelijke naam we kennen. Het is de Hagenaar Chas Peters, recordhouder op alle afstanden vanaf de 400 meter in 1892. Heel veel atleten liepen in die tijd mee onder een pseudoniem. Zij wilden mogelijk de buitenwereld niet laten weten dat zij aan atletiek deden. Sommige burgerlijke en elitaire kringen beschouwden sport immers als ongezond, onzedelijk en onhygiënisch. Maar het

gebruiken van pseudoniemen kan ook een modeverschijnsel zijn geweest. We komen onder meer de volgende tegen in de jaren negentig: Atjo, Sirene, Cavalier Seul, Rapid, Left Wing, Jowispi, Ajam Blanda, Dernier, de Clown, Runaway, Nochange, Never Chance, Lightfoot. Je kon in die tijd zelfs onder een schuilnaam meedoen aan een wereldkampioenschap. Op het wereldkampioenschap schaatsen in 1893 deed Nomen Nescio bijvoorbeeld mee. Het is onbekend wie hij was.

Een onderzoek naar de prestaties van deze werkende leden op de foto bracht me tot het inzicht, dat de Damiaatjes in de jaren 1891 en 1892 de beste schaatsers, wielrijders en hardlopers van Nederland in huis had! 1818 Van der Griendt werd Nederlands kampioen wielrennen in 1892; Witteveen 2e ; Calkoen en Peters waren in 1891 en 1892 de beste hardlopers met als vermeld diverse Nederlandse records; en Pander en Houtman waren de beste schaatsers in 1891; Menten speelde in 1894 in het Nederlands elftal; Jaap Eden werd vijf keer wereldkampioen.

En het grootste sporttalent dat Nederland ooit gekend heeft – Jaap Eden – bevond zich ook in hun midden. De Damiaatjes was binnen zijn disciplines de best denkbare sportclub van Nederland.

Klokgelui over de Damiaatjes

Vanaf jaargang 1893, ontbreekt Atletiekclub de Damiaatjes in het register van *Nederlandsche Sport*. Ze worden ook niet langer genoemd in de lijst van verenigingen waarvan het tijdschrift het officiële orgaan is. De Damiaatjes bestaat niet meer in 1893. Ook hier worden weinig woorden aan vuil gemaakt. Mulier schrijft in *Athletiek en Voetbal* tussen twee haakjes (!): ‘de Damiaatjes zijn intussen (1893, M.D.) ter ziele gegaan en doen nog slechts symbolisch droevig te 9 uur van de St. Bavo horen.’ Een overlijdensbericht in de marge, met een verwijzing naar Nicolaas Beets:

Als de Damiaatjes luien,
Gaan de kindertjes naar bed,
Maar de meisjes hebben buien
Van verliefdheid altemet.

Waarom zijn de Damiaatjes al na twee jaar ten onder gegaan? Ik heb de doodsoorzaak niet kunnen vaststellen. Het ontbreken van een sportveld is de voor de hand liggende, mogelijke oorzaak. De wielersbaan, waarop de Damiaatjes hun hoop gevestigd hadden na de brand is er nooit gekomen. En atletiek had toen ook niet zoveel toekomst. Mulier zag er zelf niet veel brood in. Hij schrijft in 1894 dat hij er nog niet van overtuigd is dat atletiek algemeen en populair zal worden.¹⁹ Een teken van leven na de dood was er wel. De Damiaatjes heeft na de eerste afwijzing van de Haarlemse IJclub in 1892 opnieuw een verzoek ingediend om een bandybaan te mogen inrichten op de ijsbaan. Het verzoek wordt ingewilligd.²⁰ IJclub Pander en Mulier blijven daarna nog jaren *keujagen* op het Haarlemse ijs.

De foto van de Damiaatjes is historisch waardevol. We kijken naar de beste sportvereniging van 1891 en 1892. De beste schaatsers, wielrenners, hardlopers en voetballers van die en latere jaren zien we gezamenlijk in beeld. De meeste namen zeggen ons niet veel meer, roem is kennelijk zelfs voor sporthelden vergankelijk. Dat geldt allerminst voor Jaap Eden. De foto dankt zijn waarde voor mij vooral aan hem. Hij is in 1891 nog een onbekende rijder. Eden is gescout door Klaas Pander die het grote talent herkende van de rijder die hij in het Haarlemse over de vaarten en plassen zag rijden of, zoals Pander zelf zegt 'zag vliegen over het ijs'. Pander en Mulier hebben Eden op het wedstrijdijs gebracht. Pander trainde Eden, wat betekende dat 'Japie' hem moest zien bij te houden met lopen, fietsen en schaatsen. Mulier gaf sportadvies, dat Eden echter zelden opvolgde. Mulier schreef in *Wintersport* vertwijfeld dat Eden 'voortdurend een grote sigaar in bewerking had'. De foto markeert het begin van de imposante loopbaan van Jaap Eden die vijf keer wereldkampioen zou worden: drie keer op schaatsen en twee keer op de fiets. Ongeëvenaard. De Damiaatjes is Edens' eerste vereniging.

Ik heb de foto uiteraard gekocht. Ik kijk nu naar Jaap Eden, hij is achttien en staat - of liever zit - aan de vooravond van de grootste sportloopbaan van Nederland en een leven dat in een grote tragedie eindigt: in de goot, in een delirium, verslaafd aan alles en niet meer in staat vrouw en kind te onderhouden. Ik zou hem willen toefluisteren dat sport van relatief

belang is, dat hij niet verslaafd moet raken aan de aandacht. Dat mensen niet eeuwig voor je blijven juichen. Maar het kan niet meer.

Met dank aan Kinnema van Eik, Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.

- ¹ Moll, Maarten. Jaap Eden, (Amsterdam 1996)
- ² Van Horn, Weg met Pim, De Sportwereld, (2004)
- ³ In *Athletiek en Voetbal* (Haarlem, 1894) zegt Mulier overigens wel dat hij de oprichter is.
- ⁴ *Nederlandsche Sport*, mei 1891
- ⁵ *Nederlandsche Sport*, mei 1891
- ⁶ Hoewel Mulier (*Athletiek en Voetbal*, Haarlem 1894) schrijft dat er in 1890 al hardloopwedstrijden zijn op de Phoenix in Haarlem.
- ⁷ Mulier, P. *Athletiek en Voetbal*, (Haarlem 1894)
- ⁸ Er waren bij de atletiekwedstrijden ook schaatsenrijdersprijzen, vreemdelingenprijzen, aanmoedigingsprijzen en troostwedstrijden. Verliezen was onmogelijk!
- ⁹ Zie Mulier, P. *Athletiek en voetbal*, (Haarlem 1894)
- ¹⁰ *Nederlandsche Sport*, oktober 1891
- ¹¹ *Nederlandsche Sport* 1892
- ¹² IJclub Haarlem, Wanneer ijs en weder Haarlem dienen, 125 jaar IJclub voor Haarlem en omstreken, (Haarlem 1994)
- ¹³ Zandbergen, Gijs, Pim Mulier IJdel maar weergaloos (1996) en ⁷ Maarten Moll, Jaap Eden, (Amsterdam 1996)
- ¹⁴ Mulier, P. *Athletiek en Voetbal*, (Haarlem 1894)
- ¹⁵ Moll, Maarten, Jaap Eden, (Amsterdam, 1996)
- ¹⁶ Moll, Maarten, Jaap Eden (Amsterdam 1996)
- ¹⁷ Mulier, P., in *Athletiek en Voetbal*, (Haarlem 1894)
- ¹⁹ Van der Griendt werd Nederlands kampioen wielrennen in 1892; Witteveen 2e ; Calkoen en Peters waren in 1891 en 1892 de beste hardlopers met als vermeld diverse Nederlandse records; en Pander en Houtman waren de beste schaatsers in 1891; Menten speelde in 1894 in het Nederlands elftal; Jaap Eden werd vijf keer wereldkampioen.
- ¹⁹ Mulier, Pim. *Athletiek en Voetbal* (Haarlem 1894)
- ²⁰ IJclub Haarlem, Wanneer ijs en weder Haarlem dienen (Haarlem 1994)

De Dekolonisatie van het Nederlands-Indische Voetbal.¹

Joop Syatauw

Externe, interne en culturele dekolonisatie

Het dekolonisatieproces, een internationaal-politiek proces, dat na de Tweede Wereldoorlog een eind heeft gemaakt aan het bestaan van vele kolonien en andere niet-zelfregerende gebieden, creëerde in plaats daarvan soevereine, onafhankelijke staten, die de naoorlogse internationale gemeenschap een heel ander beeld hebben gegeven. Het proces wordt in bepaalde Westerse kringen wel eens gezien als het resultaat van een in de moederlanden zowel als in hun koloniën opgekomen ethisch besef. Koloniën hebben recht op een zelfstandig bestaan en het is de plicht van de voormalige moederlanden om hen op die nieuwe status voor te bereiden en hen daarna verder te helpen ontwikkelen. Inderdaad hebben verlichte geesten in het Westen zich met deze ethische politiek ingezet voor het lot van koloniën en andere niet-zelfregerende gebieden, maar hun ideeën zijn lange tijd niet overgenomen door de betrokken regeringen en parlementen.

In vele voormalige koloniën, thans meestal ontwikkelingslanden of Derde Wereldlanden genoemd, heerst daarom vaak een andere mening over het karakter van het dekolonisatieproces. Na eeuwen van ervaring met koloniale overheersing, overweegt bij hen de mening, dat zonder de politieke en morele druk vanuit de koloniën zelf, de dekolonisatie nooit, of nooit zo snel, zou hebben plaats gevonden. Bovendien hebben koloniale volken nog op een ander soort dekolonisatie gewezen, een culturele dekolonisatie, die hen zou moeten bevrijden van bepaalde ongewenste, koloniale praktijken en tradities, b.v. rassenscheiding, discriminatie, uitbuiting of vernederingen.

Zo kende het Nederlands-Indische koloniale beleid een in het oog springend kenmerk dat dit beleid onderscheidt van dat van andere koloniale mogendheden. Het was de wettelijke verdeling van de koloniale bevolking in drie gescheiden bevolkingsgroepen, de Europeanen, Vreemde Oosterlingen (voornamelijk Chinezen en Arabieren) en Inlanders.² Het discriminerende karakter van de laatste term werd later in de omgang dan ook wel vervangen door de term 'inheemsen' en nog later door de moderne term 'Indonesiërs'. De driedelige rassenscheiding werkte door in vele sectoren van de koloniale samenleving, zoals bestuur, politiek, onderwijs en ook in de sport. In

het bijzonder de voetbalsport onderging daar de invloed van, andere sporten zoals tennis en atletiek in veel mindere mate.

In de Indische voetbalsport heeft de rassenscheiding geleid tot een gescheiden beoefening van de sport in drie aparte voetbalbonden: de Europese NIVB (de Nederlands Indische Voetbal Bond), de Chinese Hwa Nan bond en de Indonesische PSSI (Persatuan Sepakbola Seluruh Indonesia of Voetbal Unie van Indonesië). In dit artikel zal vooral aandacht worden besteed aan de relatie tussen de twee belangrijkste bonden, de NIVB en de PSSI.

Concurrerende en samenwerkende bonden

Het was te voorzien dat het bestaan van twee rivaliserende 'nationale' bonden binnen Nederlands-Indië tot moeilijkheden zouden kunnen leiden. Aanvankelijk kon een conflict nog wel worden vermeden, omdat de gevestigde NIVB met haar sterke Europese positie geen enkele werkelijke concurrentie had te duchten van een pasopgerichte PSSI, die nog worstelde met een tekort aan organisatorische ervaring, gebrek aan goede spelers en goede speelvelden en niet te vergeten, gebrek aan financiën. Toen de PSSI echter geen enkel teken van spoedige ineenstorting vertoonde en eerder een enorme groei liet zien, was de NIVB wel gedwongen om meer aandacht aan de PSSI te besteden. De cijfers lieten duidelijk zien, dat de PSSI met de toenemende populariteit van het voetbalspel in korte tijd sterk groeide. Zelfs veel sterker dan de NIVB, die na haar oprichting in 1919 haar activiteiten vooral had gericht op de grote steden van Java waar de meeste Europeanen woonden en werkten.

De PSSI daarentegen, die bij haar oprichting in 1930 nog slechts uit zeven stedelijke en regionale bonden bestond, had vijf jaar later al 19 bonden, voornamelijk op Java, onder haar vleugels. In 1977 was, volgens de PSSI-gegevens, het aantal gegroeid tot niet minder dan 289 bonden in alle delen van het land. Vele daarvan waren gevestigd in de Buitengewesten.³ Het PSSI-bestuur had hier altijd al op gerekend, omdat zij zich ervan bewust was dat voetbal in Nederlands-Indië een echte volkssport kon worden en de sympathie van het volk zou kunnen winnen.

Een ander groei-element in de PSSI-organisatie, dat in de Europese wereld van Nederlands-Indië vaak werd vergeten of onderschat, was dat als reactie op het als verwerpelijk beschouwde rassenonderscheid en discriminatie in de koloniale samenleving een groeiend politiek bewustzijn ontstond binnen de inheemse wereld. Dus ook in sportverenigingen waar nationalistische groepen hun best deden om het gevoel van eenheid onder de inheemse bevolking te versterken ten einde een streven naar een onafhankelijke Indonesische staat te bevorderen. De gedenkboeken van de PSSI tonen duidelijk aan hoe nationalistisch ingestelde personen op vergaderingen en congressen van de PSSI geen kans lieten voorbijgaan om het publiek aan de nationalistische idealen te herinneren.⁴

Er is vaak kritiek geleverd in de koloniale samenleving op de vermenging van sport en politiek in de inheemse voetbalwereld, maar die kritiek kwam meestal van personen die zelf nooit hebben geleden onder rassendiscriminatie en gebrek aan vrijheid. Want het was haast niet te voorkomen dat generaties die in een dergelijk koloniaal milieu opgroeiden steeds meer nationalistische geluiden lieten horen.

Waren de relaties tussen de twee voetbalbonden, de NIVU en de PSSI, in het openbaar vrijwel vreedzaam, die rustige coëxistentie dreigde enigszins te worden verstoord door praktische problemen die

aan de belangen van beide bonden raakten. De grote populariteit van het voetbal in het hele land, gepaard aan de enorme groei van de Indonesische bevolking, veroorzaakte aanzienlijke moeilijkheden voor de verdere uitbreiding van de sport, vanwege het gebrek aan goede speelvelden dat een haast onoverkomelijk obstakel vormde voor de bonden, zelfs voor de Europese bond, die toch vooral in de grote steden zetelde. De inheemse bond, die meestal tot de minder goede velden aan de randen van de steden was veroordeeld of zich tevreden moest stellen met de kleine, oneffen, terreinen op het platteland, was er erger aan toe.

Om te voorkomen dat de twee bonden met elkaar in conflict zouden geraken, was een gesprek tussen hen van het grootste belang. Uiteindelijk gelukte het om enkele voorlopige contacten te leggen, die voldoende concreet waren om tenslotte tot een 'Gentlemen's Agreement' te komen, dat op 15 januari 1937 door de beide voorzitters werd getekend, een opmerkelijk feit, ook al omdat nooit eerder een Europeaan een inlander een gentleman had willen noemen.⁵ Het is jammer dat noch de beschikbare gedenkboeken van de PSSI, noch de NIVU publicaties, een exacte inhoud van het Gentlemen's Agreement bevatten. Maar in de geest van een "herenakkoord" was die Agreement waarschijnlijk een niet-bindend document, dat bepaalde mondelinge afspraken inhield die als

Voetbaltournooi Holland-Indië-OostIndonesië in juni 1947 op het SIDOLIG-terrein in Bandung, met o.a. in doel vd Eynde.

richtlijnen konden dienen voor toekomstige geschillen en problemen. Waarschijnlijk is er wel een oplossing besproken voor een of meer uitstaande problemen, zoals het vinden van een redelijke verdeling van de schaarse, beschikbare velden, evenals de kwestie van spelers die van de ene naar de andere bond oversprongen en verder ook de status van een speler die door een van de bonden werd geschorst.

FIFA Wereldkampioenschap 1938

De betekenis van onderlinge contacten werd eens zo duidelijk toen de NIVU, de Nederlands Indische Voetbal Unie (de opvolger van de NIVB), in 1936 als lid werd toegelaten tot de FIFA en vervolgens werd uitgenodigd om in 1938 in Frankrijk aan het WK deel te nemen. Blijkbaar heeft een lid van het NIVU-bestuur toen een balletje bij de PSSI opgeworpen over een mogelijke samenwerking tussen de twee bonden over uitzending van een Nederlands-Indisch elftal naar Frankrijk.⁶ Zelfs werden de twee bonden het eens om eerst enkele oefenwedstrijden te laten spelen om het beschikbare spelersmateriaal te beoordelen. De NIVU bood aan om een goed buitenlands team te strikken om enkele selectiewedstrijden te komen spelen. Zij slaagde er inderdaad in om het bekende Nan Hwa team uit Hong Kong, dat enkele Chinese internationals onder haar spelers had, te contracteren om naar Java te

komen. De partijen werden het er ook over eens, dat Nan Hwa eerst één wedstrijd tegen een selectie-elftal van de PSSI zou spelen om vervolgens nog in drie wedstrijden uit te komen tegen drie selectie-elftallen van de NIVU.

Op 7 augustus 1937 werd de eerste wedstrijd in Semarang gespeeld. Tot grote verbazing van iedereen wist het PSSI-team een 2-2 gelijkspel te behalen. Nog groter was de verbazing toen Nan Hwa alle drie wedstrijden tegen de drie NIVU-elftallen wist te winnen, want in de publieke opinie stonden NIVU-teams gewoonlijk hoger aangeschreven dan de PSSI-teams. De PSSI meende, dat haar elftal op grond van de betere uitslag de voorkeur verdiende bij de uitzending. Maar de NIVU was het daar niet mee eens en zond een schrijven aan het PSSI-bestuur, waarin ze stelde, dat wegens gebrek aan tijd de NIVU gedwongen was het PSSI-team het aanbod te doen om zich maar bij het NIVU-team aan te sluiten, omdat alleen de NIVU door de FIFA was erkend en de NIVU daarom gerechtigd was het Nederlands-Indisch team te selecteren. De PSSI wees dit voorstel echter af, omdat ze van mening was dat de NIVU van de door partijen gemaakte afspraken was afgeweken.⁷ Bovendien wilde de PSSI haar spelers in Frankrijk niet onder de Nederlandse vlag laten spelen. Dat maakte de weg vrij voor de NIVU om haar eigen elftal naar Frankrijk te zenden.

Wedstrijden van het Palembangfonds, uitgaande van de Chinese Sports Association in Bandung, maart 1947. Op deze foto het bondselftal van Bandung met midden staande links de auteur.

Het is thans voldoende bekend dat de resultaten van het NIVU team op de WK in Frankrijk zeer teleurstellend waren. Immers, in de eerste wedstrijd tegen het sterke Hongarije verloor het team kansloos met 6-0 en was daarmee direct uitgeschakeld. In een vriendschappelijke wedstrijd, die voor de Olympische Dag op 25 juni 1938 in het Olympisch Stadion van Amsterdam werd georganiseerd, kwam Nederlands-Indië uit tegen het nationale team van Nederland. En wederom verloor het met grote cijfers (9-2). Toch hoopte men in Nederlands-Indië alsnog te kunnen profiteren van de kennis en ervaringen die het NIVU-team in Europa had opgedaan. Dat is er waarschijnlijk niet meer van gekomen omdat na terugkeer in Indië het land al helemaal in de greep was van de dreiging van een mogelijke oorlog in de Stille Oceaan. Inderdaad bleek die dreiging zeer reëel, want op 7 december 1941 brak de oorlog uit na de Japanse aanval op de Amerikaanse basis Pearl Harbor in Hawaii.

Sport tijdens de Japanse bezetting

Drie maanden later stond Japan voor de deur van Nederlands-Indië, dat het relatief gemakkelijk veroverde en bezette. Die bezetting duurde ruim drie jaar en bleek een ware beproeving te zijn voor de bevolking. Het overgrote deel van de Nederlanders verdween in Japanse kampen, evenals veel Indo-europeanen. Van een geregelde beoefening van het voetbalspel door de Europese bevolking was geen sprake meer. Maar ook de Indonesische bevolking had het zwaar in die bezettingstijd. Voor hen gold onmiddellijk na de verovering van hun land een verbod op politieke partijen en sociale organisaties. Een order die enige tijd later wat leek te worden versoepeld want men mocht weer aan sport doen, al moest dat onder de supervisie van de Japanse autoriteiten gebeuren.

Wat dat betekende werd spoedig duidelijk gemaakt. Er kwam een Tai Iku Kai,⁸ een overkoepelende Japanse sportorganisatie met afdelingen in vele delen van het land en met speciale sportprogramma's. Die waren echter niet op echte sportprestaties gericht, maar moesten Indonesiërs via een militaire training klaarstomen om het land tegen elke vijand te verdedigen. De deelnemers aan die programma's ondergingen zware fysieke, mentale en disciplinaire trainingen. Zelfs schoolkinderen werden voor dat doel getraind

door het houden van lange marsen en oorlogsspelletjes. Dat bleek tenslotte vergeefse moeite te zijn, want Amerika kreeg Japan in augustus 1945 met twee atoombommen op de knieën. Vrezende dat Japan haar belofte om Indonesië de onafhankelijkheid te schenken niet zou nakomen, namen de Indonesische leiders, Soekarno en Hatta, hun lot in eigen hand en proclameerden net twee dagen voor de officiële Japanse capitulatie de onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië.

Dat betekende voor Indonesië echter nog niet het einde van de oorlog of het begin van de vrijheid, want de capitulatie van Japan en de verschijning van een nieuwe staat op het grondgebied van Nederlands-Indië, was voor de Nederlands-Indische regering in ballingschap in Australië het sein om naar haar kolonie terug te keren om haar soevereiniteit te herstellen. Dat ontketende een hevige strijd tussen de Nederlands-Indische regering en de nieuwe Republiek Indonesië. Weliswaar wisten de Nederlands-Indische troepen, gesteund door andere geallieerde troepen, delen van de Buitengewesten te bezetten, maar de belangrijke grote eilanden, Java en Sumatra, bleven grotendeels onder het gezag van de Republiek Indonesië. Op het door haar bezette gebied probeerde de Nederlands-Indische regering het gezag te stabiliseren. Daarvoor creëerde ze enkele deelstaten die een federatie moesten vormen. Ook nam ze in 1947 het initiatief tot het opzetten van een overkoepelende sportorganisatie die o.a. de voetbalsport in haar gebied moest normaliseren en stimuleren.

Nieuwe rol VUVSI-ISNIS en PSSI

Onder leiding van enige vooroorlogse sportdeskundigen kwam een organisatie tot stand die de vreemdklinkende naam VUVSI-ISNIS kreeg voor 'Voetbal Unie in de Verenigde Staten van Indonesië', of in het Indonesisch 'Ikatan Sepakraga Negara Indonesia Serikat'.⁹ Vanaf 1947 had dit orgaan als taak het voetbal in de gebieden buiten het territorium van de Republiek Indonesië verder te ontwikkelen.

Intussen ging de strijd tegen de Republiek Indonesië gewoon door, en hoewel de Nederlands-Indische regering enige militaire successen boekte, verloor ze de diplomatieke slag volledig. Onder de druk van de Verenigde Naties, Amerika en enkele andere

mogendheden werden de twee strijdende partijen min of meer gedwongen in augustus 1949 aan een ronde tafel conferentie in Den Haag deel te nemen om tot een eind van het geschil te komen. Na zeer moeilijke onderhandelingen bereikte men een akkoord in december van dat jaar. Op 27 december 1949 werd de overeenkomst bezegeld met de officiële overdracht door Nederland van de soevereiniteit over het voormalige Nederlands-Indië aan de Verenigde Staten van Indonesië,¹⁰ een nieuw politiek lichaam, dat gevormd werd door de oorspronkelijke Republiek en de nieuwe deelstaten van Indonesië. Dat betekende het officiële einde van het gezag van de Nederlands-Indische regering, en automatisch ook het einde van VUVSI-ISNIS. De nieuwe Verenigde Staten van Indonesië was echter geen lang leven beschoren want nauwelijks een jaar later besloten de leden van dat lichaam hun federale staat om te zetten in de eenheidsstaat Republiek Indonesië.

Daarmee bereikte het dekolonisatieproces voor zowel Indonesië als voor de PSSI zijn eindpunt. Indonesië werd erkend als de soevereine, onafhankelijke eenheidsstaat Republiek Indonesië. In het spoor daarvan werd de PSSI de onbetwiste leider van het Indonesische voetbal en kon ze dus ook, zoals de statuten van FIFA vereisen, als de voetbalbond 'which controll(s) Association Football' in Indonesië lid worden van de FIFA.

Dit vond in 1952 plaats. Voor de PSSI bleef toen nog een grote ambitie over, n.l. Indonesië een prominente plaats te doen innemen onder de voetballenden van de wereld. Het zal nog wel enige tijd duren voordat dat doel wordt bereikt.

NASCHRIFT over de prestaties van een Nederlands-Indisch elftal aan het WK voetbal in Frankrijk van 1938.

De recensies over dat team in de Europese en Nederlandse pers gebruiken in het algemeen termen als aardige, dappere voetballers, die echter technisch en tactisch "primitief" speelden, dus nog veel te leren hadden en eigenlijk (nog) niet op de FIFA wereldkampioenschappen thuis hoorden. Het was sommige van de verslaggevers ook opgevallen dat de Indische spelers fysiek sterk te kort schoten, zoals duidelijk bleek in de wedstrijden tegen Hongarije en Nederland. Dat was

natuurlijk wel juist, maar men vergat daarbij in aanmerking te nemen, dat de Indische spelers zich nog moesten acclimatiseren in een heel ander milieu en dat zij grote aanpassingsproblemen hebben gehad. Wellicht had geen enkel van hen ooit een lange bootreis naar het koude Europa gemaakt. Sommige journalisten merkten zelfs op dat enkele jongens in de maand mei van dat jaar in hun dikke jassen stonden te bibberen en zelfs ademhalingsproblemen hadden. Ook aan het Hollandse eten en andere gewoonten moesten ze erg wennen en sommigen van hen meenden dat de bal op de grote, goede Europese velden een beetje anders rolde dan op de terreinen thuis. Allemaal omstandigheden die een negatieve invloed moeten hebben gehad op stemming en conditie. Wellicht hebben de leiders en gastheren deze problemen enigszins onderschat.

Het is bekend dat ook studenten uit Nederlands-Indië, die na de oorlog in Nederland kwamen studeren, de eerste weken, misschien wel maanden, heimwee hadden en andere aanpassingsproblemen ondervonden, juist toen ze hun studie moesten aanvangen en dat de studieresultaten er die eerste tijd ook onder te lijden hebben gehad.

Omgekeerd hebben ook spelers uit Europese clubs die vóór de oorlog Nederlands-Indië hebben bezocht, aanpassingsproblemen getoond door de hitte, het vreemde eten en de mindere kwaliteiten van bal en terreinen, met misschien als uitzondering de superieure Oostenrijkse spelers uit de dertiger jaren met hun sublieme techniek en conditie. Om enkele andere voorbeelden te noemen: Ook de Nederlandse soldaten van de "7 December Divisie", die na de Japanse capitulatie naar Indië kwamen, hadden met aanpassingsproblemen te maken. In 1947 deden enkele van hun bataljons-teams, zoals de Watermannen, de Krokodillen en het Bataljon Friesland, mee aan de Bandoengse voetbalcompetitie. Maar ondanks het feit dat zij goede spelers uit de Nederlandse competitie onder zich hadden, verloren ze de strijd tegen de latere kampioen, de plaatselijke club Hercules, een team dat voornamelijk uit kleine Indo-europeanen en Ambonezen bestond.

De officiële nationale Indonesische teams die na de oorlog tegen goede, bezoekende buitenlandse clubs speelden, deden het niet slecht op eigen terrein. Het bezoekende nationale Oost-Duitse elftal kon alleen een gelijk spel afdwingen, terwijl op de Olympische

Spelen in Melbourne van 1956 het Russische Olympische team pas in de verlenging het Indonesische Olympische team wist te verslaan.

Daarentegen won in 1947 het bondselftal van Batavia de laatste stedenwedstrijden van Nederlands-Indië met een team dat bestond uit een combinatie van Indo-Europese, Ambonese en enkele uitstekende Nederlands spelers uit de "7 December Divisie" n.l. Colthoff en Tolmeyer, die naar men zei bekende spelers waren uit de toenmalige Nederlandse competitie. Waarschijnlijk is wat de etnische samenstelling van een team betreft, de ideale combinatie er een van goede lokale spelers met enkele goede Europese spelers. Of het lokale team zou tenminste enkele goede nationale spelers moeten hebben die enkele jaren ervaring hebben opgedaan in de Europese competities en die na hun terugkeer in hun vaderland hun kennis en ervaring op hun nationale medespelers kunnen overbrengen, zoals dat tegenwoordig in toenemende mate gebeurt met spelers uit Korea, Japan, China en uit landen in Afrika en het Midden Oosten.

- 1 Met dank voor verschaft informatie door de heren W.E. Syatauw en P. Leiwakabessy te Jakarta, Indonesia, Drs. N.A. van Horn te Amsterdam en de KNVB te Zeist, Nederland.
- 2 C. Fasseur, 'Hoeksteen en struikelblok. Rasonderscheid en overheidsbeleid in Nederlands-Indië', in: Tijdschrift voor Geschiedenis, 105 (1992), 218-242.
- 3 Lima Puluh Tahun PSSI, 1980, 31.
- 4 Idem, 26-31
- 5 Enam Puluh Tahun PSSI, 1990, 53.
- 6 Idem.
- 7 Dat deze, volgens de PSSI unfaire handeling, in Indonesi nog niet is vergeten, bewijst het volgende 'flashback' artikel in het Indonesische dagblad KOMPAS van 30 mei 2006, p. 32, met als titel: 'Tahun 1938, "Orang Melayu" Sudah Tampik di Piala Dunia'.
- 8 PSSI 30 Tahun, 1930-1960, p. 40.
- 9 VUVSI-ISNIS, 1914-1919-1949, Gedenkboek t.g.v. het 30-jarig bestaan van de voetbal-toporganisatie in Indonesi, 1949.
- 10 Ronde Tafel Conferentie te 's-Gravenhage: Feiten en Documenten, Den Haag, 1949.

VIOS-stadion gesloopt

Nico van Horn

Ook in Jakarta slaat de vooruitgang toe. Met niets ontziend geweld is begin augustus het clubgebouw met tribune van de oude Indische voetbalclub VIOS (Voorwaarts is ons streven) met de grond gelijkge maakt. Het stadion bevond zich in de wijk Menteng, aangelegd in de jaren twintig van de vorige eeuw onder toezienend oog van architect PAJ Moojen. Het veld was in gebruik bij een fiks aantal amateurclubs en ook nog als oefenveld voor het team van Jakarta, Persija.

VIOS

Anton Bruinier kreeg eind 1901, begin 1902 een voetbal ten geschenke. Hij woonde in Meester Cornelis, ten Zuidoosten van Batavia, en nu bekend onder de naam Jatinegara, een buurt in Jakarta. Hij voetbalde eerst op

een terreintje bij de rivier, later op een veldje bij de Europese begraafplaats. Op 17 oktober 1902 was het eindelijk zo ver: VIOS werd officieel geboren. Witte broek, wit hemd, blauwe streep of sberp om het middel. VIOS was uniek omdat vanaf het begin Indo's mee speelden. In 1904 speelde VIOS in de eerste kampioensstrijd van Batavia tegen het militaire elftal van Oliveo, en won! Bekende spelers van VIOS waren Eddie Alting Siberg, Kotjok Schröder en leden van de familie Nitzschke. Vios hield het niet alleen bij voetbal: de club deed ook aan atletiek en handbal. VIOS was een geduchte tegenstander en met name de laatste tien minuten bij VIOS thuis waren risicovol voor de bezoekende clubs. Al snel kwam VIOS terecht op een voetbalveld tegenover het ziekenhuis Raden Saleh, in zuid-

Menteng. Daar verrees ook de eerste houten tribune van Batavia, met verdieping. Het terrein was gelegen bij het militaire exercitieveld, vlakbij de Europese lagerschool.

In het begin van de jaren twintig kon VIOS terecht op een geheel nieuw terrein op de kruising Javaweg en Madoeraweg in centraal Menteng, nu op Jalan Cokroaminoto. Hoewel het stadion ontworpen heet te zijn te zijn door architect P.A.J. Mooijen heb ik daarvan nog geen definitieve bevestiging gevonden. Ook de preciese datum van oplevering is me nog onbekend, maar dat moet 1921 of 1922 zijn geweest. Ja, dat krijg je als de archieven niet op orde zijn.

Het veld werd sinds 1961 officieel gebruikt door Persija, de professional club van Jakarta. Begonnen in 1928 als V.I.J., vanaf 1930 onder de naam Persija. Ze hebben de meest vervaarlijkste supporters van heel Indonesië en misschien zijn de wedstrijden daarom sedert een jaar of vijf verhuisd naar een nieuw stadion in zuid-Jakarta, Lebakbulus. Het aloude VIOS-veld werd tot aan de sloop gebruikt voor incidentele trainingen van Persija, en door tal van amateur-clubs en jeugdteams, die zijn nu dus ontheemd.

Zomer 2006

Toen ik op 21 juni 2006 bij het oude stadion was en een fiks aantal foto's nam, heb ik gevraagd naar archieven en prijzen. Het archief was niet meer ter plekke. Wat er was aan oud-archief was, is meeverhuisd naar Lebakbulus of lag bij het bestuur van Persija. Wat er nog restte was wat administratie en een stapel gedenk-

boeken van Persija uit 1988 uitgegeven bij het zestigbestaan, en daarvan heb ik er één meegekregen. De prijzenkast stond er wel, en als ik de kranten goed heb gelezen is die net nog gered. Maar ja, waar die nu is?

Dit alles is nu verleden tijd. Het was een groene oase, en nu komt er een joggingpark, parkeerplek (natuurlijk) en ongetwijfeld zullen er binnenkort op het terrein appartementen of een zoveelste shoppingmall komen. Maar het probleem speelt niet alleen in Jakarta. Ook in Amsterdam liggen sportvelden in Amsterdam-Oost onder vuur. Wethouder Stadig heeft de uiteindelijke beslissing over het lot van deze velden uit handen van de deelraad genomen (de deelraad was voor behoud) en beslist dat ongeveer de helft bebouwd gaat worden. Dus wie zijn wij om de burgervader van Jakarta te bekritisieren?

Gelukkig zijn er in Jakarta, in de stad, nog enkele kleinere en ook historische velden over, zoals dat van UMS in Mangga Besar annex Glodok of het veld van Tunasjaya in Taman Sari. Maar dat van Menteng, tja, dat is en blijft jammer. Sportief cultureel erfgoed staat niet alleen in Nederland ter discussie, ook in Indonesië.

Nieuwsberichten en publicaties

Gerard van den Houten

Bijeenkomst Stichting de Sportwereld

Op vrijdag 17 november 2006 organiseert Stichting de Sportwereld een lezing met als thema: schaatsen. Vanaf 19.00 vertellen Max Dohle, Hedman Bijlsma en Jos de Koning wintergevoelige verhalen. Locatie: Kantine IJclub Haarlem. Toegang is gratis, koek en zopie zijn voor eigen rekening, aanmelden niet nodig. Zie tevens de aparte uitnodiging elders in dit blad of kijk op www.desportwereld.nl

500 aanvullingen bibliografie sportgeschiedenis

In januari van dit jaar verscheen het '*Bibliografisch apparaat voor de Nederlandse sportgeschiedenis*' met daarin opgenomen ruim 7.500 titels. Inmiddels zijn via de website van de Sportwereld al weer 500 aanvullingen binnengekomen. Met meerendeel hiervan zijn gedenken jubileumboeken van sportverenigen. Alle 'nieuwe' titels zijn te vinden op www.desportwereld.nl onder *Bibliografie*.

Aantal aanvullingen bibliografie sportgeschiedenis van februari tot en met september 2006.

Regionale en lokale geschiedenis	379
Nationalegeschiedenis	71
Biografiën	26
Tijdschriften	12
Koloniale geschiedenis	12

Kolfboek

Aangezien en nog weinig aan het papier is toevertrouwd over de kolf sport en meeste kolvers er niet jonger op worden heeft Mark Aberkrom uit Venhuizen zich voorgenomen een kolfboek te gaan maken. Het is zijn wens om een zo goed en compleet mogelijk beeld te geven van zowel de historie als de huidige kolf sport (kolfencyclopedie). Advies en bijdragen in teksten of foto's zijn van hart welkom. Contactgegevens: Mark Aberkrom, Venhuizen, tel. 0228-541328, e-mail: mark.aberkrom@wanadoo.nl Bron: *Kolfnieuws* (Orgaan van de Koninklijke Nederlandsche Kolfbond, opgericht 13 mei 1885)

Sportboekenwinkel

In Den Haag zit een tweedehands-boekwinkel met sport als specialiteit. Eigenaar Martijn van Leusden

beheert sinds enige tijd de winkel aan de Sumatrastraat 59. U treft daar 22.000 boeken, waaronder een grote collectie op het gebied van tennis, voetbal, wielrennen, schaatsen, Olympische Spelen, hockey, golf en cricket. Mocht u een bezoek willen brengen dan kunt u terecht op maandag en dinsdag van 12.00 tot 18.00 uur, op woensdag en donderdag van 15.30 tot 18.00 uur en op vrijdag en zaterdag van 12.00 tot 18.00 uur. Meer informatie via: www.tweedehandsboekwinkel.nl of tel. 070-8882826

Sportgeschiedenis in Vughts Historisch Museum

Vught is een sportief dorp en heeft tot op de dag van vandaag vele nationale en internationale sporthelden voortgebracht. De hoogste tijd om daar in het Vughts Historisch Museum aan de Taalstraat 88a te Vught, aandacht aan te besteden. De Vughtse sportverenigen Koninklijk Erkende Gymnastiek- en Turnvereniging "De Adelaar", Vughtse Sportclub "Prins Hendrik", Vughtse Mixed Hockey- en Cricketclub M.O.P. (Maakt Onderling Plezier), Tennisvereniging "Woburnpark" en de Rooms Katholieke Voetbalvereniging Zwaluw / Vughtse Football Club, hebben hun archieven en prijzenkasten voor u geopend. Uit het vele materiaal is een tentoonstelling samengesteld waarbij u zich kunt verdiepen in de rijke historie van deze verenigen. De tentoonstelling is te zien van 1 tot en met 29 oktober en het museum is op iedere dinsdag, donderdag en zondag geopend van 14.00 tot 17.00 uur. Het museum is gratis toegankelijk.

De sportkalender 2007 blikt terug

De Sportkalender 2007 presenteert de lezer een breed scala aan historische feiten en hilarische momenten, informatie en folklore uit de wereld van de sport in de vorm van anekdotes, beschouwingen, citaten, korte biografieën, verslagen en ranglijsten. Het uitgangspunt voor de auteurs was de terugblik, waarbij de dagen van het jaar als leidraad hebben gediend. In het overgrote deel van deze kalender worden sportieve gebeurtenissen uit het verre en nabije verleden in herinnering geroepen die zich ooit op diezelfde dag, maar in een ander jaar, hebben voltrokken. ISBN 9029563559, € 13,75.

Publicaties:

Quercetani R.L., **A world history of the one lap race 1850-2004**, (SEP Editrice Srl, Italië, 2005) 286 p., ill., ISBN: 88-87110-59-X, *Een boek louter en alleen over de geschiedenis van de 400 meter.*

Jansma K., **De grote sprong – vijftig jaar fierljeppen**, (PENN, Leeuwarden, 2006) 208 p., ill., ISBN: 90-77948-07-4.

Dekkers, Midas, **Lichamelijke oefening**, (Contact, Amsterdam, 2006) 352 p., ill., lit.opg., ISBN 90-254-2733-2

Achterberg, Winfried, m.m.v. Frans van Mierlo, **RIC 1931-2006. Jubileumboek t.g.v. het 75-jarig bestaan van de R.K. roeivereniging RIC, opgericht 17 april 1931** (R.K.R.V. RIC, Amsterdam, 2006). 256 p., ill.

Breedveld, Koen en Annet Tiessen-Raaphorst (red.), **Rapportage Sport 2006** (Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag, 2006). SCP-publicatie 2006/10. 420 p., tab., lit.opg. ISBN 903770252. Prijs 18,90 euro. Ook in te zien via: www.scp.nl/publicaties/boeken

Ouwerkerk, Peter, Wilfried de Jong en Jacob Bergsma, **Inkoers! 10 jaar fietsen met Rabobank** (Media Partners, Amstelveen, 2006) 208 p., ill. ISBN: 90-8751-001-2. Zie ook www.inkoers.nl

Popma, Bert, **50 jaar Zwemmen Is Gezond, Nuttig En Aangenaam** (Zignea, Emmeloord, 2006) 95 p.,ill.

Tijdschriftartikelen:

Bijkerk, Anthony T., 'Willemijntje "Willy" Den Ouden. A Biography' in: *Journal of Olympic History* (International Society of Olympic Historians) vol. 14, nr. 2 (aug. 2006), p. 32-37.

Brouwer, J. '1892: Neêrlands eerste zege in Henley on Thames' in: *Roeien* (KNRB, Amstelveen, 2006), p. 7-9, ill., jrg. 60, afl. 741. Over J.J.K. (Janus) Ooms.

Buiting, Theo, 'Grand Prix Paris 1889. Wielersport in het fin de siècle van de 19de eeuw.' in: *Wielers Revue* (Pijper Media, Groningen, 2006) p. 44-45, ill., jrg. 30, afl. 7.

Ceelen, Ary, 'Emmy de Bink: Zweefvliegen als sport voor vrouwen – Deel 1 over zweefvliegsters uit de jaren dertig.' In: *Thermiek* (KNVvL, Den Haag, 2006) p. 28-29, ill., jrg. 42, afl. 2.

Meijers, Marijke en Marcel Vlastuin, 'Anno..... 100 jaar ALO' in: *Korfbal!* (KNKV, Utrecht, 2006) p. 28-29, ill., jrg. 70, afl. 7.

Muntinga, Gerard, 'Lawn Tennis op het Groninger platteland 1900-1960. "Dat wij als boeren hier tennissen is wel een merkwaardigheid"' in: *Historisch jaarbok Groningen 2005* (Vereniging Stad en Lande, Groningen, 2005), p. 45-73.

Onstein, Ruud, **Rood en Wit 125 jaar!** In: Weekblad Cricket (KNCB, Nieuwegein, 2006) p.15. jrg. 76, afl. 7

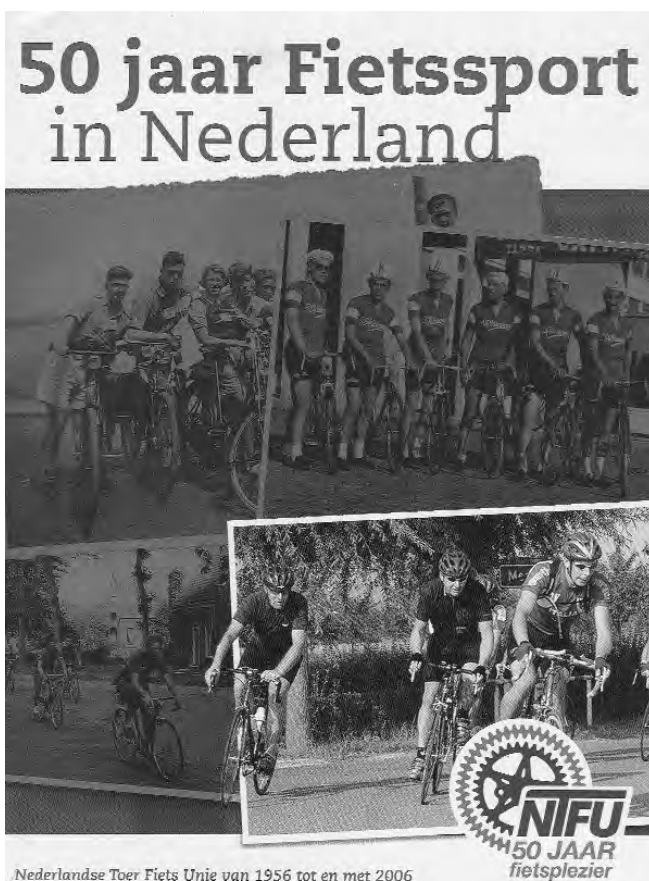
Stevens, Theo, '**Studio Sport. Bewegen in de Buitenlucht**' in: *Fashion DNA. Rijksmuseum in De Nieuwe Kerk 01.08 22.10 2006* (Rijksmuseum en Nieuw Amsterdam Uitgevers, Amsterdam), p. 61-62. Over geschiedenis van sportkleding.

'**50 jaar Fietssport in Nederland. Nederlandse Toer Fiets Unie van 1956 tot en met 2006**' (Nederlandse Toer Fiets Unie, Veenendaal, 2006). 52 p., ill., lit.opg. Speciale uitgave van *FietsSport Magazine* ter ere van 50-jarig jubileum NTFU.

Akkerman, Gerrit e.a., **Zwart op wit. 75 jaar vv Sint-Annaparochie, 1931-2006**, (vv Sint-Annaparochie, 2006). 252 p., ill.

Beckum, Jan van, Robert van den Ham, Erik Nieswaag en Jeroen Wielaert (samenst.), **Utrechts mooiste. 50 rondes van Midden-Nederland**, (Stichting Wielerpromotie Midden-Nederland De Volharding, Utrecht, 2006). 172 p., ill.

Wolf, Rob en Hans de Beukelaer, **Bayern für Holländer**, (Fagus, Aalten, 2006). 170 p., lit.opg. *Meer info: geschiedschrijving@hotmail.com*

Boekrecensies

'Jongen, ga jij de klas maar uit!'

R. Willems, *Van Bensemann tot Beckenbauer, de verborgen geschiedenis van het Duitse voetbal*, (Aspekt; Soesterberg 2006) 155 blz., € 17,95

W. Huyser, *Net zo links als Willem van Hanegem, het voetballeven van C. Buddingh*, (Aspekt; Soesterberg 2006) 182 blz., € 19,95

Wim Rongen

Bij uitgeverij Aspekt verschenen onlangs twee boeken over voetbal – één over minder bekende aspecten van de Duitse voetbalgeschiedenis, het ander over een aan voetbal verknochte bekende, twintig jaar geleden overleden, Nederlandse schrijver. Toevalligerwijs beginnen de namen van alle hoofdrolspelers met een "B": Bensemann, Beckenbauer en Buddingh'. Wellicht had de laatste er een gedicht over geschreven.

Raf Willems schreef meerdere voetbalboeken, waarvan *Kan voetbal de wereld redden* uit 2004 het bekendst is. Willems toont zich daarin een voorstander van aanvallend, attractief voetbal. Daarnaast is hij er van overtuigd dat voetbal een bijdrage kan leveren aan een betere wereld. Willems is daarmee een volgeling van Walther Bensemann. In dit boek beschrijft Willems het belang van Bensemann, én zijn *Nachleben*: wat is er van 's mans ideeën terecht gekomen.

In de ogen van Willems is Bensemann de belangrijkste pionier van het Duitse voetbal. Deze man richtte een aantal clubs op, waaronder Bayern München en de voorloper van Eintracht Frankfurt. Ook stichtte hij het nog steeds gezaghebbende voetbalblad *Kicker*. Bensemann was een fan van de 'Weense school', waarin aanvallend, attractief voetbal voorop stond. De joodse Bensemann ontvluchtte in 1933 Duitsland en overleed een jaar later. De nazi's verwijderden alle joodse invloeden uit het voetbal in Duitsland. Toch is naar de mening van Willems daarmee de invloed van Bensemann niet verdwenen. Om dat te bewijzen, geeft hij portretten van zes Duitse clubs, zes Duitse voetballers en zes interlands van het Duits elftal.

De clubs zijn Schalke '04, Borussia Mönchengladbach, Werder Bremen, Borussia Dortmund, Hertha BSC Berlin en natuurlijk Bayern

München. Niet duidelijk wordt waarom dit sextet is uitgekozen, en niet bijvoorbeeld 1. FC Nürnberg dat in de jaren twintig 'Bensemann-voetbal' speelde een aantal keren Duits kampioen werd en een tijd *Rekordmeister* was; of Hamburger SV uit Noord-Duitsland in plaats van Werder.

Het streven naar een betere maatschappij ziet hij nadrukkelijk bij Schalke '04, Borussia Dortmund en Hertha BSC Berlin. Deze drie clubs hebben programma's ontwikkeld die vreemdelingenhaat moeten tegen gaan. Gezien de aanhang van de clubs is dat verklaarbaar. Schalke en Dortmund komen uit het Roergebied, een streek met veel immigranten, m.n. uit Polen en de na de Eerste Wereldoorlog door Duitsland verloren gebieden. Veel inwoners hebben moeten toezien hoe de mijnindustrie, decennialang de voornaamste bron van inkomsten, teloor gegaan is. Hertha is de arbeidersclub uit Berlijn, met een van oudsher sociaal-democratische aanhang. De club is het symbool van de Duitse hereniging geworden en veel aanhangers komen uit de vroe-

gere DDR, waar nu vaak armoede heerst. Het streven naar mooi voetbal ziet Willems terug bij het Borussia Mönchengladbach van de jaren zeventig dat garant stond voor attractief, aanvullend voetbal. De grote man van die jaren was Günther Netzer, tegenwoordig een kritische, wat knorrige commentator op de Duitse televisie. Zijn Borussia vocht menig duel uit met Bayern München. Deze laatste club staat voor Willems symbool voor de andere kant van het Duitse voetbal en Duitse maatschappij: niet attractief, conservatief, zakelijk.

Er waren ook in iedere generatie voetballers die attractief voetbal voorstonden: Fritz Walter, de aanvoerder van het Duitse wereldkampioenschapselftal in 1954, Uwe Seeler die tussen 1958 en 1970 vier keer deelnam aan een wereldkampioenschap, Günther Netzer in de jaren zeventig en Jürgen Klinsmann in de jaren '80. Willems wijst er op dat Walter en Klinsmann zich ingezet hebben voor de minder bedeeden in de wereld. Maar de meest getalenteerde was Franz Beckenbauer. En juist hij, de fantastische aanvullende middenvelder uit de periode 1966 – 1972 werd de verpersoonlijking van zakelijk, resultaatgericht, onattractief voetbal. Hij is de grote boze boef, die er voor gezorgd heeft dat Duits voetbal een negatieve klank kreeg. Hij heeft er voor gezorgd dat de pionier van het Duitse voetbal volledig vergeten is. Dezelfde trend vind je terug in de beschrijvingen van 6 belangrijke interlands: van aanvullend voetbal naar prestatiegerichte wedstrijden, zoals de finale van het wereldkampioenschap tegen Argentinië in 1990.

Ook dit boek van Willems is in feite een pleidooi voor attractief voetbal en een betere maatschappij. Het is een aanlokkelijk idee en de auteur draagt er ook wat bouwstenen voor aan. Maar het boek wordt ont sierd door herhalingen, (taal)fouten, onbegrijpelijke zinnen en niet ter zake doende ontboezemingen van de auteur. Een redacteur had de lezer heel wat ergernis kunnen besparen. Wat moet je met zinnen als: "Zowel de politieke parallel als de flirt stiletto heeft een verge ten voedingsbodem" (p. 8) of "De val van het Keizerrijk counterde vele vooroordelen tegen het voetbal"(p.17)? En sinds wanneer is Charistias, de kersverse spits van Feijenoord, een verdediger (p. 58) en heet zijn exploeggenoot bij Werder Ismail i.p.v. Ismaël? En dan zijn er ook nog citaten zonder bronverwijzing en een

literatuurlijst waarin een aantal boeken zonder plaats en jaar van uitgave is opgenomen.

Buddingh' laat in de door Wim Huyser samengestelde bundel voetbalstukken zien hoe belangrijk taal kan zijn. Buddingh' leefde van 1918 – 1985 en was na de oorlog een bekend Nederlands schrijver. Hij was ook een redelijk begaafd speler van DFC uit Dordrecht, waarvan hij vele jaren lid was én redacteur van het clubblad. Hij lijkt intussen min of meer vergeten, maar dat houdt niet in dat zijn stukken over voetbal achterhaald zijn. Hij schreef over voetbal verhalen, gedichten en columns. Die zijn soms wat oubollig, maar vaak nog *up to date*. In zijn inleiding merkt Huyser terecht op dat we nu een blad als *Hard Gras* hebben, waarin literatuur en voetbal samen kunnen gaan. Toen waren ze mijlener van elkaar verwijderd. Treffend is het gedicht 'Zo zijn onze manieren':

op DFC-reünies
 hoor je altijd sterke verhalen
 maar zelden zó sterk en frappant
 als dit jaar van leo van bruggen

hij (leo) zat op het gymnasium
 toen zijn leraar nederlands over
 moderne poëzie kwam te praten
 en een aantal namen noemde
 waaronder ook de naam buddingh'

'buddingh'', zei leo, 'die ken ik wel:
 die zit altijd elke zondag
 bij ons op dfc'.

waarop de leraar sprak: 'jongen,
 ga jij de klas maar uit!'

Dit speelt nog altijd: voetbal is een volkssport, waar soms op neergekeken wordt. Ook gedichten als 'Luchtverkeer', de verhalen 'Daar ga je Deibel!' (terecht alom geprezen), 'Leve het bruine monster' en een aantal columns hebben de tand des tijds doorstaan. Dat is knap, na bijna veertig jaar. Daarom ook terecht deze zorgvuldig uitgegeven bundel.

De vier gezichten van Gerrit Valk

Gerrit Valk, *AZ is de naam, geschiedenis van het betaald voetbal in Alkmaar* (L.J. Veen; Amsterdam 2004)

Daniël Rewijk

Tussen mijn veertiende en achttiende levensjaar was ik een regelmatig bezoeker van de thuiswedstrijden van AZ. De trots van Alkmaar speelde toen in de kelder van de eerste divisie en wat me dan ook het meest is bijgebleven, is een treurige woensdagavondwedstrijd tegen FC Eindhoven (1-1, negentig minuten lang verlammen-de onmacht). Dat het geheugen selectief is wordt bewezen door de herinneringen die na wat langer nadenken bovenkomen: opwinding in de wedstrijden tegen aartsrivaal NAC (beide clubs vonden zichzelf te groot voor de eerste divisie en troffen in elkaar dus een gelijkwaardige tegenstander); de derby's tegen Telstar (met de in Alkmaar gehate Hans Kraay jr. ("lekker wijf, lekker wijf, lekker wijf")); en de beslissende wedstrijd om een periodetitel tegen Excelsior op Woudestein (waarbij de bejegening van een jonge agente door de lelijkste harde-kern-supporters schokkend te noemen was, schokkender nog dan de bejegening van Hans Kraay jr.).

Eigenlijk hield ik meer van wielrennen en schaatsen, dus ben ik geen vaste aanhanger van AZ geworden. Ik bleef de club volgen op afstand. De afstand was wel erg groot geworden, realiseerde ik me, toen ik pas door onderstaande lezersactie werd aangezet *AZ is de naam, geschiedenis van het betaald voetbal in Alkmaar* van Gerrit Valk te lezen. Valk promoveerde op 23 november 2004 aan de Universiteit van Amsterdam op deze studie. Gerrit Valk is Alkmaarder, oud-gemeenteraadslid en gewezen gemeentearchivaris in Alkmaar en vertegenwoordigde twaalf jaar lang de PvdA in de Tweede Kamer.

Al deze gezichten komen naar voren in *AZ is de naam*. Zijn Alkmaarse achtergrond verklaart de interesse voor AZ. Als jongen bezocht Valk samen met zijn vader wedstrijden van Alkmaar '54 (voorloper van AZ) en aan hem draagt Valk het boek ook op. Valk toont zich erg vertrouwd met de Alkmaarse maatschappelij-

ke en politieke verhoudingen en komt zelf ook in het boek voor: 'Ontevreden met het stemgedrag van de vier PvdA-raadsleden die wel voor kredieten hadden gestemd, diende de jeugdige PvdA'er Gerrit Valk een motie in waarin afkeuring werd uitgesproken over de financiële regeling met AZ'67 en waarin Gedeputeerde Staten werden opgeroepen het raadsbesluit ongedaan te maken.' (p. 188)

In het onderzoek laat Valk zich sterk leiden door het beschikbare archiefmateriaal en minder door de vragen die hij zich stelt. Hier toont zich de gemeentearchivaris: 'Het was aantrekkelijk om de Alkmaarse betaald-voetbalclub als onderwerp van onderzoek te nemen omdat de archieven van deze club vrij goed bewaard zijn gebleven.' (p. 13) Valk stelt zich twee hoofdvragen: 1. Welke belangen hadden de diverse geledingen in de Alkmaarse voetbalsamenleving bij betaald voetbal? 2. In hoeverre is er sprake van samenhang tussen de veranderingen in de Nederlandse samenleving na 1945 en de invoering en de ontwikkelingen in het betaalde voetbal.

Uitwerking van die vragen wordt dwarsgezet door het gebrek aan afstand ten opzichte van het bronnenmateriaal. De tweede vraag wordt in het eerste hoofdstuk in vijftien pagina's afgedaan, een meer uitgebreide behandeling had meer ruimte gelaten voor de nuances in de gepolariseerde verhoudingen rond de invoering van het betaald voetbal. Dit belangrijke moment in de Nederlandse sportgeschiedenis behoeft nader onderzoek, door het debat te analyseren aan de hand van onderliggende waarden, ideologische voorstellingen en machtsverhoudingen. Een internationaal perspectief (hoe verliep de invoering van betaald voetbal in andere landen?) had beantwoording van de tweede hoofdvraag een extra dimensie gegeven.

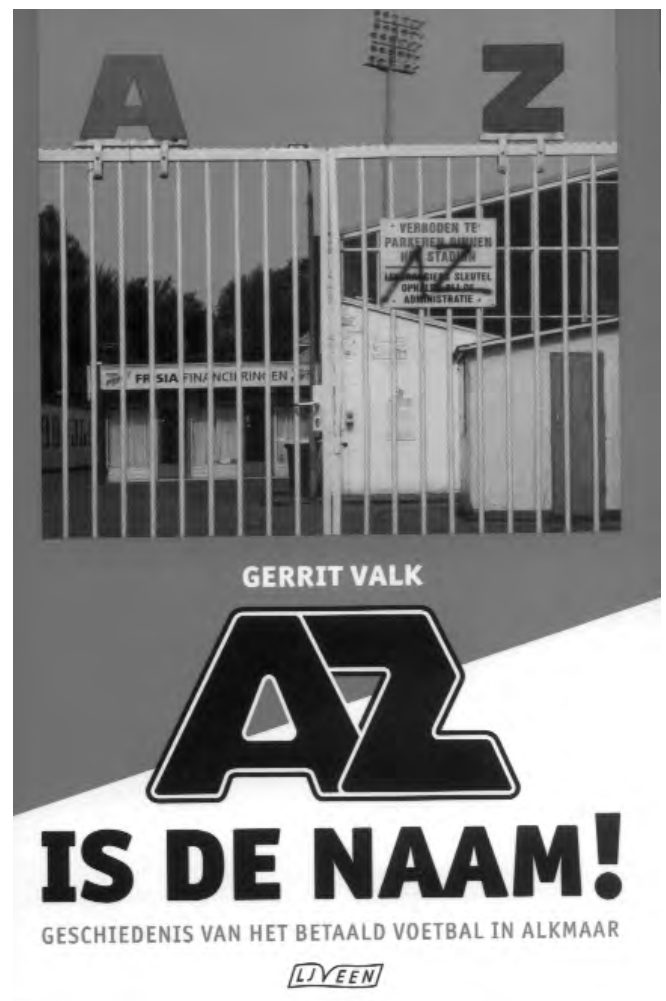
Valk komt hier niet aan toe, omdat hij voor alles het gedolven archiefmateriaal wil presenteren. Deze drang onttrekt ook het antwoord op de eerste hoofdvraag bijna aan het oog van de lezer. Bij de behandeling van de verhouding tussen de gemeente Alkmaar en AZ, een belangrijk onderdeel van zijn studie, rollen conflicten en incidenten over elkaar heen. Maar uit deze kluwen van acties en reacties, komt uiteindelijk toch de dynamiek naar voren, van twee partijen die

ongewild verstrengeld raken met elkaar: de professionele sport kan niet zonder financiële steun van de gemeente en de gemeente is tot de professionele sport veroordeeld om haar bezit (stadion "De Hout") een zinvolle en renderende bestemming te geven. Bovendien waren bestuur van de gemeente en van de voetbalclub sterk met elkaar vervlochten.

Tenslotte is er nog de socialistische volksvertegenwoordiger die in *AZ is de naam* naar voren treed. De strijd die werd gevoerd voor invoering van het betaald voetbal, wordt door Valk nogal dualistisch voorgesteld (elite tegenover arbeiders), en vertoont veel gelijkenis met de klassenstrijd (de watersnoodramp van 1953 als 'hefboom', en de Nederlandse Beroepsvoetbal Bond als 'breekijzer'). De maatschappelijke context wordt geschilderd in termen als 'modernisering', 'massaconsumptie', 'verzorgingsstaat' en 'ondergrondse ontzuiling' (p. 25). Als Valk het heeft over de maatschappelijke verspreiding van de voetbalsport, schrijft hij: 'door aan de competitie deel te nemen, versloegen arbeiders voor het eerst in de geschiedenis de elite zelfs op haar eigen terrein! Wellicht heeft dat bijgedragen aan het zelfbewustzijn van de arbeiders.' (p.19)

De weinig systematische uitwerking van zijn vraagstelling en de geringe afstandelijkheid ten opzichte van het bronnenmateriaal, beperkt de wetenschappelijke waarde van *AZ is de naam*. Het gebrek aan reflectie op andere wetenschappelijke werken, duwt de studie verder in de marge van het vakgebied. De momenten dat Valk Stokvis (*Strijd over sport*) of Miermans (*Voetbal in Nederland*) aanhaalt, doet hij dat om zijn eigen verhaal te verduidelijken of kracht bij te zetten. Over internationale literatuur heb ik het nog niet eens; in Valks boek is het of Nederland een geïsoleerd eiland is op een verlaten oceaan. Voor de lezer die nieuwsgierig is naar het reilen en zeilen binnen de betaald-voetbalclub AZ, is *AZ is de naam* evenwel een prachtig boek. Het heeft mij in ieder geval weer een stuk dichterbij m'n club gebracht, en niet alleen omdat ze bovenaan staan.

De Sportwereld biedt in samenwerking met Gerrit Valk, *AZ is de naam, geschiedenis van het betaald voetbal in Alkmaar* aan voor € 7,90, exclusief verzendkosten (winkelprijs: € 19,90). Bestellen via: redactie@desportwereld.nl

De geschiedenis van het cricket in Nederland (1883 – 2008)

Harry Oltheten

Toen ik het voor de eerste keer in handen hield trilde ik een beetje. Dit was het dus. In dit bruuingemarmerde boek met gevlekte leren rug moest het staan. Ietwat zenuwachtig zocht ik in de inhoudsopgave naar hoofdstuk zeven. Zou het werkelijk zo zijn? Natuurlijk, een beetje cricketkenner is ervan op de hoogte dat Charles Dickens in zijn *Pickwick Papers* over cricket schrijft, maar bijna niemand weet dat er al in 1840 bij Hendrik Frijlink in Amsterdam een Nederlandse vertaling verscheen met daarin een toelichting op de hier nog volstrekt onbekende sport. En om die toelichting ging het me. Van de Dickensiaanse humor wilde ik later wel genieten. Op bladzijde 98 bleek dat ik niet vergeefs had gehoopt. Daar leidde een asteriks in de tekst me naar de verlossende voetnoot waarin voor de eerste keer in het Nederlands taalgebied het cricketspel in grote lijnen werd uitgelegd. Het was heerlijke leesstof.

In 1840, drieënveertig jaar voordat de Nederlandsche Cricketbond werd opgericht, maakte Nederland dus kennis met de meest fascinerende sport ter wereld. Dat jaar werd mijn startpunt bij de geschiedschrijving van het vaderlandse cricket van de oertijd tot heden, een project dat over twee jaar voltooid moet zijn. Afgelopen januari begon ik aan een tocht langs archieven en bibliotheken op zoek naar goudklompjes die nog nooit iemand vond. Ik sprak met oude en jonge cricketers, bladerde door tientallen jaargangen van oude tijdschriften en kranten, vond soms dagenlang weinig tot niets en soms iets heel bijzonders.

Het slagen van een onderneming als deze is mede afhankelijk van de steun die je erbij ondervindt. Ik weet zeker dat er in laden of op zolders (of welke verborgen plekken dan ook) allerlei interessante zaken te vinden zijn die stof kunnen opleveren voor het boek. Daar houd ik me voor aanbevolen. Zoals ik me ook aanbevolen houd voor tips over bijzondere onderwerpen figuren.

De Nederlandse cricketer is absoluut niet ijdel, sterker nog hij is ultra bescheiden. Tijdens of na zijn carrière neemt hij bijna nooit de pen ter hand om zijn heldendaden eens grondig onder loep te nemen. In de testlanden is dat wel even anders. Daar schrijft iedere iets meer dan middelmatige cricketer na zijn carrière

snel driehonderd bladzijden vol. Meestal leveren die pogingen vervelende boeken op vol eigenwaan en net-niet-humor, maar soms ook sprankelende relazen vol verhalen die bekijken.

Die verhalen zijn er in Nederland natuurlijk ook. In mijn bezit is een onuitgegeven manuscript waarin jonkheer Jan van den Bosch op werkelijk schitterende wijze de toeren beschrijft die de Flamingo's rond 1930 naar Engeland ondernamen. Voor hem en na hem moeten ook anderen hun cricketwederwaardigheden op schrift hebben gesteld. Schroom niet ze mij ter hand te stellen. Ik zal er met gepaste prudentie gebruik van maken.

Harry Oltheten
Pikeursbaan 7F16
7411 GT Deventer

0570-601213
06 44161927

Bijeenkomst

“FLITSEN UIT HET SCHAATSVERLEDEN”

op vrijdag 17 november 2006 om 19.00 uur

met drie wintergevoelige lezingen

Locatie: Clubhuis IJclub Haarlem

Programma

19.00 – 19.15 uur	Ontvangst in het clubhuis van IJclub Haarlem
19.15 – 19.30 uur	Opening door de voorzitter van Stichting de Sportwereld
19.30 – 20.00 uur	Max Dohle , de geschiedenis en geschiedschrijving van het schaatsen
20.15 – 20.45 uur	Hedman Bijlsma , de historie van het kortebaanschaatsen
21.00 – 21.30 uur	Jos de Koning , ontwikkeling van het wereldrecord op de 1500 m.
21.30 – 22.00 uur	Koek en zopie

Toegang is gratis, koek en zopie zijn voor eigen rekening. Er is voldoende dweilpauze om met de andere aanwezigen de schaatsen weer eens verbaal bij te slijpen!

Locatie: Clubhuis IJclub Haarlem, Carel Reinierszpad 50, 2024 AW Haarlem.

Max Dohle is tekstschrijver en redacteur. De combinatie schaatsen en literatuur is voor hem een bijna obsessieve passie. Max beheert op internet onder andere werkijs.nl en zwartijs.nl, verzamelt schaatsliteratuur en stelde de succesvolle bundels *Op het ijs*, *Glad en wijd ligt het ijs* en *De wereld gaat op schaatsen samen*.

Hedman Bijlsma produceert al sinds tientallen jaren met een club liefhebbers het jaarlijkse cijfermatige en inhoudelijke overzicht van het afgelopen schaatsjaar in boekvorm: *Schaatsseizoen*. Daarnaast is hij ook auteur van o.a. *Niet over één nacht ijs – Geschiedschrijving van de schaatssport in Nederland, Thialf 25 jaar 1967-1992*, *Koning Thialf*, *Yn streken - Tachtig jaar Bond van IJclubs in twee eeuwen Friese schaatssport*. Zijn eigen schaatsbibliotheek omvat inmiddels bijna 5000 titels uit de gehele wereld.

Jos de Koning studeerde Bewegingswetenschappen aan de Vrije Universiteit in Amsterdam en specialiseerde zich in de biomechanica en inspanningsfysiologie. In 1991 verdedigde hij succesvol zijn proefschrift dat de titel had: ‘Biomechanical aspects of speed skating’, waarna hij een aantal jaren werkte bij de University of Calgary in Canada. Sinds het midden van de jaren 90 is hij weer werkzaam bij de Faculteit der Bewegingswetenschappen van de Vrije Universiteit en begeleidde hij de introductie van de klapschaats in het topschaatsen.

Voor meer informatie over Stichting de Sportwereld: www.desportwereld.nl

Kontakt: info@desportwereld.nl

COLOFON

De Sportwereld is een uitgave van *Stichting de Sportwereld*.

Hoofdredactie

Daniël Rewijk.

Medewerkers

Max Dohle, Nico van Horn, Gerard van den Houten, Harry Oltheten, Daniël Rewijk, Wim Rongen, Koos Steendijk-Kuypers en Joop Syatauw

Redactieadres

Stichting de Sportwereld

Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam

E-mail: redactie@desportwereld.nl

Abonnementen

de Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers € 17,50, studenten € 14,50 instellingen € 21,50. U kunt abonnee of medewerker worden door uw contributie over te maken via bank of giro op de Rabobank rekening 152109609 ten name van Stichting de Sportwereld, Uitgeest. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

STICHTING DE SPORTWERELD

Bestuur:

Nico van Horn (secretaris), Gerard van den Houten, Jan van der Putten (penningmeester), Theo Stevens, Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinator:

Wilfred van Buuren. Projectmedewerker: Peter Los.

Webmaster:

Gerard van den Houten

**SURF NAAR DE WEBSITE
VAN MAGAZINE
DE SPORTWERELD**

WWW.DESPORTWERELD.NL